

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Ing. Kateřina Voldánová

Vztahy dospělých dětí a jejich někdejších pěstounů

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová, Ph.D.

2021

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a všechny použité informační zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

Ing. Kateřina Voldánová

Na tomto místě chci poděkovat vedoucí práce, paní Mgr. Haně Šlechtové, Ph.D. za její obětavé a vstřícné vedení v průběhu psaní práce. Jsem vděčná za připomínky, trpělivost a zpětnou vazbu. Poděkování také patří celé mé rodině, za podporu ve studiu.

Obsah

Úvod.....	6
1 Dlouhodobá pěstounská péče jako kontext budování vztahů obdobných vztahům mezi rodiči a dětmi a mezi sourozenci.....	8
1.1 Pěstounská péče jako jedna z forem náhradní rodinné péče.....	8
1.2 Proces budování a zachování kvalitních citových vztahů mezi náhradními rodiči / pěstouny a svěřenými dětmi.....	10
1.2.1 Motivace k přijetí dítěte.....	10
1.2.2 Proces odborné přípravy.....	10
1.2.3 Socializace dítěte v nové rodině.....	12
1.2.4 Kontakt s biologickou rodinou.....	14
1.2.5 Ukončení pěstounské péče.....	14
2 Vztahy mezi členy rodiny.....	16
2.1 Důležitost vztahové vazby.....	16
2.1.1 Vztahová vazba, genetika.....	17
2.1.2 Vztahové vazby u dítěte.....	18
2.2 Vztahy v rodině v kontextu současné západní společnosti.....	19
2.2.1 Pozdně moderní rodina – rodina individualistická a vztahová.....	19
2.2.2 Rodina jako prostředí života s významnými druhými.....	20
2.2.3 Nárůst autonomie jedince v rodině.....	20
2.3 Vymezení rolí v rodině.....	21
2.3.1 Role otce.....	21
2.3.2 Role matky.....	22
2.3.3 Role sourozence.....	23
2.3.4 Role dítěte.....	24
2.3.5 Odlišnosti mezi rolí rodiče a rolí pěstouna.....	24
2.4 Vztahy a role v rodině po odchodu dětí z domácnosti, v období dospělosti dětí.....	25
3 Metodologie výzkumu.....	32
3.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka.....	32
3.2 Metoda a technika výzkumu.....	32
3.3 Etická stránka výzkumu.....	34
3.4 Výzkumný soubor.....	35
3.5 Zpracování dat.....	36
4 Profily pěstounů.....	37
4.1 Rodina Azalkova.....	37

4.2	Rodina Bledulova.....	37
4.3	Rodina Jasmínova	38
4.4	Rodina Kopřivova	38
4.5	Rodina Levandulova	39
4.6	Rodina Narcisova.....	39
4.7	Rodina Pampeliškova.....	40
4.8	Rodina Růžičkova	40
4.9	Rodina Sasankova	41
4.10	Rodina Tulipánova.....	41
5	Interpretace výzkumných dat podle kategorií	43
5.1	Vztah pěstouna s mladým dospělým.....	43
5.2	Podoba kontaktů s mladým dospělým	44
5.3	Témata společných hovorů	45
5.4	Vzájemná podpora	47
5.5	Změna vztahů po nabytí dospělosti pěstounského dítěte	48
5.6	Změny v životě pěstouna po přijetí dítěte do pěstounské péče	49
5.7	Vývoj vztahu s dítětem po přijetí do pěstounské péče a v průběhu péče.....	51
5.8	Vývoj vztahu s dalšími členy rodiny.....	53
5.9	Vztahy pěstounského dítěte ve škole, s kamarády	53
5.10	Kontakty s biologickou rodinou.....	54
5.11	Prožívání odchodu pěstounského dítěte z rodiny do dospělého života.....	56
6	Podoba vztahu pěstouna s mladým dospělým.....	58
6.1	Vztah „jako rodiče a děti“	58
6.2	Vztah „komplikovaný“	59
7	Shrnutí výsledků a diskuse.....	61
	Závěr	65
	Bibliografický seznam	67

Úvod

Rodina patří i v současné době, kdy se mluví o krizi rodiny, k významným prostředím, kde se odehrává nejdůležitější část socializace jedince. Dlouhodobá pěstounská péče je možná alternativa k rodičovství, je to budování vztahů obdobných vztahům mezi rodiči a dětmi a mezi sourozenci. V rodičovství, ať již biologickém nebo náhradním, je nejdůležitější pro dítě psychologická podstata rodičovství, velmi významné pro zdařilý vývoj dítěte je vnitřní přijetí dítěte. Nejpodstatnější pro dítě a jeho správný vývoj je vytvoření citové vazby a intimity mezi lidmi, kteří spolu v rodině, ať již biologické nebo pěstounské, společně žijí.

Cílem této práce je popsat a analyzovat pokračování vztahu mezi pěstouny a svěřenými dětmi v dospělosti po ukončení pěstounské péče. Jak vypadá vztah mezi pěstouny a mladými dospělými v současné době? Jak vypadají kontakty pěstounů s mladými dospělými, jak jsou časté, při jakých příležitostech se vidají? Jak se vyvíjel vztah s dítětem po přijetí do pěstounské péče a v průběhu péče? Zda se vztah nějakým způsobem změnil ve srovnání s tím, když bylo svěřené dítě v rodině, a když z pěstounské rodiny odešlo nebo nabylo dospělosti?

Jako metodu svého výzkumu jsem využila kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru s výzkumným vzorkem deseti pěstounek, které měly v pěstounské péči dítě nebo děti, které již nabyly dospělosti. Rozhovory se uskutečnily formou telefonického hovoru, kde každý hovor byl přímo nahráván na mobilní telefon. Získaná data z výzkumu jsem poté zpracovala do profilů jednotlivých informantek, také k interpretaci výzkumných dat dle hlavních kategorií, a nakonec ke shrnutí výsledků z hlediska naplnění cílů.

V první a ve druhé kapitole popisují teoretická východiska, na jejich základě stavím svůj vlastní výzkum. První kapitola vysvětluje dlouhodobou pěstounskou péči jako kontext budování vztahů obdobných vztahům mezi rodiči a dětmi a mezi sourozenci, popisuje pěstounskou péči jako jednu z forem náhradní rodinné péče a objasňuje proces budování a zachování kvalitních citových vztahů mezi náhradními rodiči a svěřenými dětmi. Druhá kapitola popisuje vztahy mezi členy rodiny, zdůrazňuje důležitost vztahové vazby, vystihuje vztahy v rodině v kontextu současné západní společnosti, dále vymezuje role

v rodině, a objasňuje vztahy a role v rodině po odchodu dětí z domácnosti, v období dospělosti dětí.

Ve třetí kapitole představuji metodologii výzkumu, jaký je cíl výzkumu a výzkumná otázka, jakou jsem zvolila metodu a techniku výzkumu, jaký je můj výzkumný soubor a etická stránka výzkumu. Tato kapitola také popisuje způsob zpracování dat. Čtvrtá kapitola charakterizuje profily jednotlivých pěstounek. Pátá kapitola interpretuje výzkumná data podle hlavních kategorií. Šestá kapitola popisuje dvě hlavní linie podoby vztahů pěstouna s mladým dospělým, podloženou odbornou literaturou. Sedmá kapitola shrnuje výsledky výzkumu vzhledem k cíli výzkumu, a dává zjištěné výsledky do souvislostí s odbornou literaturou.

1 Dlouhodobá pěstounská péče jako kontext budování vztahů obdobných vztahům mezi rodiči a dětmi a mezi sourozenci

V první části mé bakalářské práce bych se ráda věnovala vymezení pojmu pěstounské péče, ta je jednou z forem náhradní rodinné péče. V České republice vymezuje pěstounskou péči občanský zákoník. V současné době existuje více forem pěstounské péče, jsou jimi pěstounská péče příbuzenská, přechodná, dlouhodobá. Ve svém kvalitativním výzkumu se budu zabývat pouze dlouhodobou pěstounskou péčí, z tohoto důvodu se na začátku své bakalářské práce zaměřím pouze na dlouhodobou pěstounskou péči.

1.1 Pěstounská péče jako jedna z forem náhradní rodinné péče

V současné době jsou v České republice ustanoveny dvě základní formy náhradní rodinné péče, těmi jsou osvojení (adopce) a pěstounská péče. Náhradní rodinnou péči můžeme popsat jako soudní svěřeni do péče jiné osoby nebo osob, než jsou rodiče. Péče o dítě probíhá přímo v jejich rodině. Právní vymezení vychází z nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče. Pěstounskou péči v současné době upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Pěstounskou péči definuje občanský zákoník jako formu náhradní rodinné péče, kdy pěstoun o dítě pečuje a zodpovídá za jeho výchovu. Z právního hlediska ovšem nevzniká mezi rodičem a dítětem takový vztah jako v případě osvojení. Rodiče mají i nadále práva a povinnosti, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti, a mají stále vyživovací povinnost k rukám úřadu. Zákon stanoví práva a povinnosti, které musí plnit pěstoun. U mimořádných událostí musí pěstoun požádat o souhlas zákonného zástupce nebo soud. Pěstoun nemá vyživovací povinnost, disponuje dávkami pěstounské péče od státu, které jsou hmotným zabezpečením dítěte a přiměřenou odměnou pro pěstouny. (Bubleová a kol., 2018, s. 7).

V pěstounské péči je kontakt biologických rodičů a dětí zachován. Rodiče mají právo na osobní a pravidelný styk s dítětem, pěstouni mají povinnost kontakty s biologickými rodiči a dalšími příbuznými udržovat a prohlubovat. Pěstounem se může stát jedinec, manželé, nebo dítě může být svěřeno do péče jednoho z manželů se souhlasem druhého manžela. Náhradní rodina se hledá nejdříve mezi příbuznými nebo v okruhu blízkých osob. Pěstounská péče je chápána jako dočasná, stát tímto podává pomocnou ruku rodině v krizové situaci. Cílem je ochránit ohrožené dítě, podpořit rodiče a umožnit dítěti návrat do původní rodiny. Pokud není návrat do biologické rodiny možný, ze zákona se dává přednost stabilní dlouhodobé pěstounské péči, která je u nás nejvíce rozšířena. V případě, že není možné najít vhodnou pěstounskou rodinu, zbývá jako poslední varianta ústavní péče. (Sychrová, 2015, s. 11-12).

V dlouhodobé pěstounské péči zastupuje pěstoun dítě jen v omezeném rozsahu, týká se to běžných každodenních záležitostí. Pokud jde o zásadní rozhodnutí dítěte, musí souhlasit zákonný zástupce, nejčastěji jeho biologický rodič. Jde o plánované lékařské zákroky, volbu povolání či studia, vydávání cestovních dokladů a dalších důležitých záležitostí dítěte. Pěstouni pobírají dávky pěstounské péče. Od této klasické formy je v praxi oddělována zvláštní forma pěstounské péče realizována příbuznými dětmi, jde o příbuzenskou pěstounskou péči, kterou vykonávají většinou prarodiče, také tety, strýcové dítěte nebo i vzdálenější příbuzní. V pěstounské péči prarodičů je ovšem někdy problém v přemíře lásky a shovívavosti oproti jejímu nedostatku. (Gabriel, Novák, 2008, s. 47-48). Dle § 8 zákona o pěstounské péči č. 452/1992 Sb. nepobírají rodiče otce nebo matky dítěte odměnu pěstouna. V případech zvláštního zřetele však může být i u prarodiče odměna pěstouna přiznána.

Statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí uvádějí, že v roce 2017 vykonávalo 12 351 osob pěstounskou péči, z čehož příbuzenská pěstounská péče tvořila 68 %, nepříbuzenská dlouhodobá pěstounská péče 25 % a pěstounská péče na přechodnou dobu přibližně 7 %. (ditearodina.cz, 2019 [online]).

V praxi se rozlišují dva základní typy pěstounské péče, těmi jsou individuální, která probíhá přímo v rodinném prostředí, a skupinová, která se realizuje v zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách. Pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte nebo může být zrušena soudem. (Gabriel, Novák, 2008, s. 51). Pokud se dítě i po dosažení zletilosti soustavně připravuje na budoucí povolání výcvikem nebo

studiem dle § 5 zákona č. 452/1992 Sb. o pěstounské péči, má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte nejdéle do 26. roku věku, pokud žije ve společné domácnosti s občanem, který byl do dosažení zletilosti jeho pěstounem.

1.2 Proces budování a zachování kvalitních citových vztahů mezi náhradními rodiči / pěstouny a svěřenými dětmi

Psychologických aspektů, které vedou pěstouny k přijetí dítěte do pěstounské péče, je spousta. Pěstoun musí mít silnou motivaci k přijetí dítěte, musí projít odbornou přípravou, poté probíhá v nové rodině socializace s vzájemnou vazbou na biologickou rodinu, aby po ukončení pěstounské péče neustále existovala a pokračovala vazba na pěstouny, aby se pěstounské děti, které nabydou dospělosti, měli kam vracet a vztahy fungovaly nadále i po nabytí zletilosti.

1.2.1 Motivace k přijetí dítěte

Motivace k osvojení je odlišná od motivace k pěstounské péči. Pěstouni chtějí mít více dětí a touží pomoci opuštěnému dítěti, zanedbatelná není ani otázka finanční. Je velice důležité, aby se u budoucích náhradních rodičů zkoumala vnitřní motivace k přijetí dítěte, provádělo se psychologické testování a bylo možné nevhodné žadatele odmítat. U nevhodných náhradních rodičů blízké vztahy mezi rodiči, resp. pěstouny a dětmi nevznikají a celkově se hodnotí jako neúspěšné. (Sychrová, 2015, s. 57-58).

Škoviera (2006, s. 37) rozděluje motivaci pro náhradní rodičovství do třech skupin. Jsou jimi motivy zveřejněné, neveřejné a skryté. Mezi motivy zveřejněné řadí Škoviera například snahu a ochotu pomoci dětem, které to potřebují, dalšími motivy jsou láska k dětem, touha zažít si rodičovství alespoň psychologicky, doplnění o sourozence v rodině s jedináčkem, životní náplň, smysluplné rozdělení ekonomického přebytku. Do druhé skupiny patří motivy neveřejné, těmi jsou pragmatismus (smysluplně strávený čas), stabilní příjem, u příbuzenského pěstounství jde o rodinnou povinnost, zvýšení společenského statusu nebo publicita. Třetí skupinu tvoří motivy skryté. Jde například o dokazování si něčeho, vykoupení se z pocitů viny, očekávání vděčnosti od dítěte, řešení partnerské krize, psychopatologické a mocenské motivy.

1.2.2 Proces odborné přípravy

Aby pěstounská péče byla ze všech hledisek při ukončení pěstounské péče hodnocena jako úspěšná, musí žadatelé porozumět celému procesu přípravy. Celý proces je právně

ukotven v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, dále ve Vyhlášce č. 473/2012 Sb., Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Nejdříve jde o proces zprostředkování, což je vyhledávání dětí, kterým je potřeba zajistit péči, poté o vyhledávání vhodných osob stát se pěstouny, také odborná příprava vybraných osob a výběr konkrétní osoby konkrétnímu dítěti a osobní seznámení s dítětem. U žadatelů je také nutné posoudit zdravotní stav a provést psychologické vyšetření. (Pazlarová, 2016, s. 31-34).

Povinná odborná příprava je zavedena až od roku 2006 zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, kde každý žadatel musí absolvovat alespoň 48 hodin této přípravy. Tematické okruhy jsou uvedeny ve Vyhlášce č. 473/2012 Sb. a jsou jimi: „*sebezpoznání fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem rodinného systému a sociálních kontaktů, poznání a naplňování práv a potřeb dítěte v náhradní rodinné péči, osvojení si spolupráce s dalšími odborníky, komunikace s dítětem a přístup k dítěti s vědomím jeho důstojnosti a lidských hodnot, rozvoj schopností a zájmů dítěte, uspokojení citových, vývojových, sociálních a vzdělávacích potřeb dítěte a péče o zdraví dítěte, styk dítěte v náhradní rodinné péči s rodiči a dalšími osobami blízkými, práce s dětmi žijícími v rodině žadatele.*“ Příprava probíhá individuální a skupinovou formou. Ta individuální se týká motivů budoucích pěstounů a jejich očekávání. Skupinová forma vysvětluje problematiku náhradní rodinné péče, proces zprostředkování, vysvětluje vývojové potřeby dětí, popisuje práva a povinnosti dětí, ale také práva a povinnosti pěstounů. Odbornou přípravu organizuje krajský úřad. (Sychrová, 2015, s. 61-63).

Dlouhodobé studie, které se zabývaly variabilitou vývojových výsledků pěstounských dětí, které byly provedeny v Holandsku, nezjistily žádné přesné modely, které dokážou předpovědět, jak pěstounské děti podporovat. V závěru doporučují agenturám podporujícím pěstounské rodiny, aby systematicky prováděli monitorovací opatření s cílem zavčas identifikovat pěstounské děti, které jsou ohroženy negativními vývojovými trajektoriemi a poruchami. Z článku také vyznívá, že je důležité v podpůrných organizacích pracovat s nadměrným stresem pěstounů. Stres může mít negativní vztah k motivaci pěstounů k další pěstounské péči, stres také zvyšuje riziko rozpadu pěstounské péče. (Goemans, van Geel, Vedder, 2018, s. 119-120).

1.2.3 Socializace dítěte v nové rodině

Existují tři klasické koncepty socializace dítěte, Freudův, Piagetův, pouze však Meadův je považován za sociologický (teorie symbolické interakce). Blatný (2010, s. 110-111) ve své publikaci upřesňuje, že k symbolickým interakcionistům patří nejen G. H. Mead, ale i C. D. Cooley. Ti kladli důraz na sociální interakce v utváření Já (Self). Podle Cooleyho významní druhí představují „sociální zrcadlo“, to zobrazuje právě to, co si o nás jiní lidé myslí. Názory druhých jsou během dospívání internalizovány do psychické struktury, což označuje jako „představa sebe“. Představu sebe vidí Cooley ve třech složkách, za první, jak se jevíme druhé osobě, za druhé, jak nás druhá osoba hodnotí, a třetí složkou je druh citu k sobě, například hrdost nebo zahanbení. Možný (2011, s. 165-167) vyzdvihuje velký přínos v teorii socializace dílo George Herberta Meada, ten rozlišuje mezi „me“ a „self“, kde oproti „me“ je „self“ produktem socializace. Prvním vývojovým stupněm socializace je dle Meada stadium „play“, kdy si dítě hraje na někoho jiného, dítě přebírá roli druhého, takzvaného významného druhého. Druhým vyšším stupněm socializace díky schopnosti zapojit se do organizované hry, stadium „game“, je interakce s druhými a postupné vytvoření „zobecněného druhého“. Dítě se učí poznávat, jaké jsou zákonitosti v očekáváních, která se vážou k určitým pozicím. Mead tvrdí, „že jakmile si dítě uvědomí existenci obecných, na něm nezávislých struktur, internalizuje je a ony se stanou součástí struktury jeho osobnosti jako generalizovaný druhý“. Dalším konceptem socializace dítěte je Freudův přístup, psychosexuální stadium rozvoje dítěte, kde Freud podal základ hlubinné psychologii; z Piagetova přístupu – kognitivní (poznávací) stadium rozvoje dítěte - vycházejí pedagogové a vývojoví psychologové. Počátkem devadesátých let minulého století došlo ke sjednocení obou principů, rodového učení a socializace. Od této doby mluvíme o sociobiologické koncepci neboli sociálním stadiu rozvoje dítěte, což znamená, že každé dítě spolu se svou genetickou výbavou vyvolává v prostředí specifickou reakci, v totožné rodině je tedy každé dítě vychováváno malinko jinak, protože každé dítě je jiné.

Socializaci dítěte ovlivňuje řada činitelů, jsou jimi rodina, škola, vrstevníci a média. Ve své bakalářské práci bych chtěla blíže specifikovat pouze rodinu jako primární výchovné prostředí a nejdůležitější socializační činitel, potažmo rodinu náhradní, kde uvádí Sychrová (dle Sychrová, 2015, s. 75-76), že již primární socializace dítěte proběhla v původní rodině bohužel často s negativními zkušenostmi. Berger, Luckman (dle

Sychrová, 2015, s. 76) vysvětluje, že primární socializace probíhá u dítěte v rodině automaticky skrze „významné druhé“, dítě přijímá svět a realitu tak, jak je mu předkládána, identifikuje se s významnými druhými, osvojuje si tento svět bez ověřování. V kvalitativním výzkumu dvou amerických univerzit v roce 2011, který provedli Ahrens, DuBois, Garrison, Spencer, Richardson, Losano, bylo zjištěno, že významnými ne-rodčovskými dospělými v životech mladých v pěstounské péči mohou být členové rodiny (starší adoptivní nebo biologický sourozenec, bývalý pěstoun, biologická matka, mentor z formálního mentorského programu), dále to mohou být dospělí profesionálně zapojení (bývalý učitel, zástupce pro přijetí na vysokou školu), dospělí zapojení prostřednictvím systému sociálního zabezpečení dětí (pracovník případu, poradce pro duševní zdraví) nebo dospělí zapojení neformálně (člen církve, přítelův rodič). Výzkum s mladými lidmi z pěstounské péče ve věku 18-25 let potvrzuje, že uvedení ne-rodčovští dospělí jsou pro tyto mladé dospělé hodně důležité osoby. Poskytují jim emocionální podporu, poradenství, hmotnou podporu, ukazují role a modely, jak fungovat jako dospělý, jak se dostat na vysokou školu nebo zajistit si stabilní bydlení, slouží jim v životě jako náhradní rodičovské osobnosti.

V náhradní rodině se na socializaci podílejí specifické faktory, a to komplexní osobnost dítěte a jeho zkušenosti, a fungování náhradní rodiny. Co se týká komplexní osobnosti dítěte a jeho zkušeností, Matějček a kol. (1999, s. 73-90) uvádí významné činitele, které se objevují při socializaci v náhradní rodině. Jsou jimi biologičtí činitelé (pohlaví, genetické faktory, vnější zjev, zdravotní stav a tělesný vývoj), dále vývojové faktory (věk dítěte, jeho psychický vývoj, postižení mentální, deprivace psychická nebo subdeprivace, handicap sociokulturní), dále sociální činitelé (sourozenci, biologičtí rodiče dítěte, širší rodina), a dalšími jsou situační činitelé (pobyt dítěte v rodině či ústavu a jeho délka, vliv prostředí).

Sobotková (2003, s. 10-11) k vysvětlení fungování náhradní rodiny využívá Sauberův model, který popisuje schopnost fungování rodiny ve čtyřech dimenzích. Mezi tyto oblasti patří osobní fungování (spokojenost se svou pozicí v rodině), manželské neboli partnerské fungování (porozumění, kvalita vztahu), rodičovské fungování (výchova dětí a obohacení z rodičovské role) a socioekonomické fungování (ekonomická situace v rodině a sociální začlenění).

Radvanová, Koluchová, Dunovský (dle Sychrová, 2015, s. 81) uvádějí jako cíle socializace „*dát dítěti trvalého vychovatele*“, „*dát dítěti trvalé postavení mezi sourozenci*“, „*dát dítěti trvalé prostředí*“.

1.2.4 Kontakt s biologickou rodinou

Děti v pěstounské péči mají právo na kontakt s biologickými rodiči. Pro děti je biologické rodičovství hodně důležité, protože zároveň jako náhradní rodiče významně formují osobnost dítěte. Kontakt s biologickou rodinou ovšem často nezohledňuje potřeby a požadavky dítěte, a nebere v potaz psychosociální vývoj dítěte. Především týrané a zneužívané děti by se do kontaktu neměly nutit. (Zezulová, 2012, s. 117-118).

Pazlarová (2016, s. 169-170) uvádí, že kontakt se svými rodiči je nutný pro zdravý vývoj osobnosti dítěte. Dítě potřebuje znát vlastní kořeny, svou historii, kterou potřebuje přijmout nebo odmítnout, aby si nevytvářelo nerealistické představy, idealizaci vlastní rodiny. Pro biologické rodiče je kontakt důležitý z toho důvodu, že po odebrání dítěte jsou často traumatizovaní, vnímají ztrátu dítěte jako své selhání. Potřebují vědět, že jsou jejich děti v pořádku, a také je to může přimět k aktivizaci, úpravě svých poměrů. Pro pěstouny je kontakt neméně důležitý, může zlepšit vztahy s dětmi, a navíc biologičtí rodiče mohou lépe pochopit motivy pěstounů a jsou ochotnější k domluvě v zájmu dítěte.

1.2.5 Ukončení pěstounské péče

Pazlarová (2016, s. 111) uvádí, že ukončit pěstounskou péči je možné z následujících důvodů: „*dosažením zletilosti – zletilostí, zrušením pěstounské péče rozhodnutím soudu, odchodem z pěstounské péče na přechodnou dobu, z jiných důvodů (např. úmrtím dítěte nebo pěstouna, osvojením dítěte v pěstounské péči, rozhodnutím o poručenství)*“.

Pazlarová (2016, s. 111) vysvětluje, že zletilostí končí formální pěstounská péče. Pěstouni poté již nemají žádné závazky vůči dítěti, přesto i po ukončení pěstounské péče pokračují vztahy mezi pěstouny a mladými dospělými a existuje pro ně u původní pěstounské rodiny zázemí.

V podélné studii, kterou popisuje Andersson (2009, s. 13), byly zkoumány rodinné vztahy, tj. vztahy k rodné rodině a pěstounské rodině u skupiny 20 dětí. Tyto děti byly ve věku 0-4 let umístěny do dětského domova ve Švédsku. Sběr dat byl proveden v sedmi kolech, přičemž poslední dvě v době, kdy se staly děti mladými dospělými. Výsledkem je, jak uvádí Andersson (2009, s. 23), že přibližně polovina bývalých pěstounských dětí

je stále v kontaktu s jejich pěstounskou rodinou, je vnímána jako jejich rodina nebo součást jejich rodiny. Toto lze považovat za pozitivní výsledek. Lindén (dle Andersson, 2009, s. 23) poukazuje na důležitost vztahu, který se u pěstounských rodičů vyznačuje empatií a trpělivostí, díky kterým děti mohou pracovat na kvalitním a dlouhodobém vztahu s pěstounskými rodiči.

Nejdůležitějším ukazatelem při ukončení pěstounské péče, je dle výzkumů vyhodnocení úspěšnosti pěstounské péče. Koluchová a Sobotková (2004, s. 13) se snažily ve svých dlouhodobých výzkumech pěstounské péče najít kritéria úspěšnosti, jsou jimi: *„hloubka a stabilita citových vztahů mezi náhradními rodiči a dítětem, tolerance poruch a problémů ve vývoji dítěte spojená se snahou starat se o jeho optimální vývoj, a také společná perspektiva dítěte s náhradní rodinou“*.

Ve své výzkumné části se zaměřím na hloubku, stabilitu a kvalitu citových vztahů mezi náhradními rodiči a dítětem, zda tyto vztahy jsou dosti silné na to, aby zajistily pokračování vztahu i po ukončení pěstounské péče.

2 Vztahy mezi členy rodiny

Rodina je i v dnešní postmoderní době hodně důležitá pro vývoj jedince. Většinou v rodině probíhá primární socializace. Je to prostředí života s významnými druhými, kteří mají klíčový vliv na rozvoj jedince v rámci socializace především v raném věku dítěte, ale významně působí po celou dobu života jedince. Budování rodinných vztahů je podstatné pro vytvoření silné citové vazby mezi rodičem a dítětem, potažmo mezi pěstounským rodičem a pěstounským dítětem. Pro zachování vztahu s pěstounským rodičem do budoucna to má pro dítě zásadní vliv. Pokud dítě zažije ve svém dětství delší období jisté citové vazby, chrání ho to také do budoucna proti vzniku různých psychopatologických jevů.

2.1 Důležitost vztahové vazby

Bowlbyho teorii attachmentu (dle Umemura, Lacinová, Horská, Pivodová, 2019, s. 211-221) můžeme v české literatuře vidět pod různými termíny. Jsou jimi například citová vazba, citové připoutání, přilnutí, vztahová vazba. Často se již ovšem přejímá pouze název attachment neboli vazba. Bowlby pozorováním zjistil, že děti se v raném dětství připoutávají k jednomu primárnímu pečovateli. Nazval tento jev monotropie, což znamená, že přestože má dítě vytvořenou vazbu k dalším lidem, například sourozencům, upřednostňuje pouze jednu osobu jako primárního pečovatele neboli hlavní vazbovou osobu. Další osoby hrají v životě dítěte pouze menší roli, jsou to takzvané pomocné vazbové osoby v hierarchickém uspořádání. Tomu říká Bowlby model hierarchie. Vazba se v raném dětství vytvoří primárně k pečující osobě, často je to rodič. Mladí dospělí však ve studii uvedli za svou nejdůležitější vazbovou osobu svého partnera. Co se týká role přátel, ta se jeví ve výzkumu vazbové hierarchie jako nejasná. Není totiž zjištěno, jakou roli hrají v životě člověka přátelé, když člověk přechází od rodičů k partnerům. Brisch (2011, s. 33-35) uvádí, že kojeneček si během prvního roku života utváří hierarchii vztahových osob, což znamená, že při hrozcím nebezpečí vyhledává nejdříve hlavní vztahovou osobu (většinou matka, otec, sourozenec, paní na hlídání), až když není přítomna, hledá sekundární vztahovou osobu. Čím větší má dítě strach nebo bolest, trvá na přítomnosti primární vztahové osoby, sekundární osobou se utiřit nedá.

Výchova, jak ji uvádí Hughes (2017, s. 20-23), založená na teorii attachmentu, neodporuje principům sociálního učení, vyzdvihuje však důležitost vytvoření bezpečného

citového pouta pro výchovu dítěte a ochotu dítěte pro přijímání rodičovských zásahů. Bezpodmínečné přijetí dítěte tvoří pocit bezpečí a důvěry v trvání tohoto vzájemného vztahu, a to se u výchovy založené na teorii attachmentu především zdůrazňuje. Pro sociální a emocionální vývoj dítěte jsou jako zásadní považovány tři aspekty vycházející z citového pouta. Těmi jsou schopnosti vytvářet vztahy, umět zvládnout své emoce a také porozumět svému vnitřnímu světu. První ze tří nejdůležitějších věcí je naučit dítě, jak má jednat s lidmi, aby byli všichni okolo respektováni. To se nejlépe naučí tak, že se budeme chovat stejně. Proces začíná vzájemným vyladěním mezi rodiči a novorozencem, rozvíjí se společnými hrami, kde si rodič i dítě užívají vzájemného potěšení. To se pak prohloubí ve chvílích problémů dítěte, kdy rodič přistupuje k dítěti s pochopením a zájmem. Pokud dítě získá tady v této fázi pevný základ, bude pro něj učení se slušnému chování přirozený proces. Další důležitou věcí, která je pro dítě podstatná v procesu učení, je zvládnání emocionálních stavů, kterými jsou například hněv, strach, smutek, vzrušení, radost, hanba. Zpočátku nejsou děti ještě schopné své pocity regulovat, střídá se u nich jeden intenzivní pocit za druhým. Postupně se děti díky spoluúčasti rodičů snaží své kolísající pocity zvládat. Moment, ve kterém si dítě vytváří schopnost k regulaci svých emocí, je citové vyladění mezi dítětem a rodiči, kde postupně dochází ke sladění jejich společných emocí. Třetí důležitou schopností je umět rozpoznat a porozumět svým duševním stavům a také stavům dalších lidí. Citliví rodiče jsou malému dítěti k dispozici, aby postupně pochopil sám sebe, své rodiče a lidi okolo sebe. Rodič si s malým dítětem povídá, slova pro dítě postupně dostávají smysl, postupně dítě stejnými slovy vypráví o tom, co prožívá. Časem dítě přemýšlí nad tím, jaké jsou jeho pocity, jaká jsou jeho přání i jak se chová.

2.1.1 Vztahová vazba, genetika

Teorie vztahové vazby se snaží popsat zásadní vlivy na emocionální vývoj dítěte v jeho raném věku. Vysvětluje, jak během lidského života vznikají a jak se mění silné vztahové vazby. Bowlby vysvětluje vazebný systém jako něco, co je geneticky dané, vzniká bezprostředně po narození mezi kojencem a primární vztahovou osobou a zabezpečuje přežití. Hormon oxytocin je důležitou rolí v tomto vazebném systému, aktivuje porodní bolesti, má za úkol obnovit dělohu po porodu a zodpovídá za tvorbu mateřského mléka ze žláz do prsních bradavek. Oxytocin se vytváří již před porodem a způsobuje citové připoutání k plodu („bonding“), poté dítěte k matce („attachment“), u matky i u dítěte dochází k touze po vzájemné blízkosti, důvěrnosti, uvolnění. Kojenec vyhledává blízkost

matky hlavně při zažívání strachu, pokud cítí odloučení, ohrožení nebo při bolesti. (Brisch, 2011, s. 33-36). Například Gossmann, Zimmermann (dle Brisch, 2011, s. 36) vysvětlují, že vztahová vazba se může na základě zkušeností během života modifikovat do vztahové vazby spíše nejisté či jisté, s přibývajícím věkem dítěte je to ovšem více obtížné. Werner, Grossmann (dle Brisch, 2011, s. 36) tvrdí, že pokud dítě zažije v období raného dětství delší období jisté vztahové vazby, chrání ho to později před rozvojem psychopatologických jevů.

2.1.2 Vztahové vazby u dítěte

Existují tři různé typy dětské vztahové vazby a jeden typ dodatečný, jak uvádí Ainsworth (dle Brisch, 2011, s. 49), které se testují u dítěte, matky a cizího člověka v neznámém prostředí. Podle různých reakcí chování v neznámém prostředí můžeme stanovit vztahovou vazbu mezi matkou a ročním dítětem dle tří klasifikací a jedné dodatečné. První vztahovou vazbou jsou „*s jistotou připoutané děti („secure“)*“. U těchto dětí se při odloučení projevuje výrazné vazebné chování, matku volají, hledají, pláčou. Při návratu matky mají radost, vyhledávají tělesný kontakt a konejšení. Po krátké době jsou schopné se uklidnit a vracejí se ke hře. Druhou vztahovou vazbou jsou „*děti nejistě připoutané a vyhýbavé („avoidant“)*“. Tyto děti nedávají najevo nějaké výraznější vazebné chování, nereagují protestem proti odchodu matky, často si zůstanou hrát na původním místě. Po návratu matky je z jejich reakce vidět odmítnutí, nechtějí se nechat matkou ukonejšit, nevyhledávají bližší fyzický kontakt. Třetím typem vazby jsou „*děti nejistě připoutané a ambivalentní („ambivalent“)*“. Po odloučení se u dětí projevuje největší stres a pláč. Když se matka vrátí, nedají se uklidnit, často nejsou ani schopny se ke hře vrátit. V náručí matky mají rozporuplné reakce, vyžadují tělesný kontakt a blízkost, ale zároveň vůči matce vyvíjejí agresivní chování, například dupání nohama, bušení, odvrácení od matky. Jako doplňkové kódování neboli dodatečný typ vazby uvádí Main a Solomon (dle Brisch, 2011, s. 50) „*vzorec dezorganizované nejisté vztahové vazby*“. Pokud se děti nedají přiřadit do žádné ze tří základních vztahových vazeb, jak je uvedeno výše, a je u nich rozpoznatelné zvláštní nejisté, dezorientované chování, patří do této skupiny. Hazen (dle Umemura a kol., 2019, s. 221) popisuje, že výsledky jedné studie ukazují, že kojenci, kteří trávili více než 60 hodin týdně v nemateřské péči, si k matce častěji vytvoří dezorganizovanou vazbu oproti dětem, které v kojeneckém věku nezažívají žádnou institucionální péči.

Ve studii, která byla provedena ve Švédsku, popisuje Andersson (2009, s. 21-23), že téměř polovině dětí se podařilo navázat bezpečné vztahy s pěstouny. Jako mladí dospělí měli pravidelné kontakty s jejich bývalou pěstounskou rodinou, a pěstoun se pro ně stal významnou osobou a bezpečnou základnou. U jedenácti z 20 mladých dospělých se projevíly nejisté vztahy a problémy s citovým poutem. Většina mladých dospělých v této skupině se cítila osamělá, neměla žádný pocit sounáležitosti s rodinou, nebo vyjádřili úzkost. Společným rysem, který se ukázal v této studii, je to, že mladí dospělí, kteří měli pěstouny s otevřeným přístupem k biologickým rodičům dětí (udržovali kontakt s biologickou rodinou, mluvili o biologických rodičích pozitivním nebo přijatelným způsobem), navázali s pěstouny bezpečné vztahy. Naopak ti mladí dospělí, u kterých se vytvořila nejistá vztahová vazba, měli pěstouny, kteří udržovali více nezúčastněný nebo negativní přístup k biologickým rodičům dětí (omezený kontakt s biologickými rodiči viděli jako nejlepší zájem dítěte, snažili se děti chránit).

2.2 Vztahy v rodině v kontextu současné západní společnosti

Od šedesátých let 20. století můžeme sledovat proměny rodiny, které De Singly (1999, s. 87) popisuje těmito body: menší počet sňatků a větší počet nesezdaných svazků, více rozvodů a rozchodů, zvýšení počtu neúplných rodin s jedním rodičem a také rodin, které jsou nově složené nebo obnovené, pokles počtu porodů, zvýšení mimomanželských porodů, zvýšení počtu zaměstnaných žen a také párů, kde pracují oba manželé.

Jandourek (2003, s. 116) vysvětluje, že i přes všechny tyto výše uvedené krize rodiny, je stále rodina podstatným prostředím pro život jedince, který uvnitř rodiny prochází nejdůležitějšími fázemi socializace. Významnější podporu a prožívání intimity jedinec nemůže získat od žádné jiné existující instituce.

2.2.1 Pozdně moderní rodina – rodina individualistická a vztahová

Do šedesátých let 20. století se rodina dala charakterizovat třemi prvky, a to manželskou láskou, přísnou dělbou práce mezi muži a ženami, a pozorností, která byla věnována zdraví a výchově dětí. Od šedesátých let 20. století, v období takzvané pozdně moderní rodiny, dochází ke snižování stability manželství, umožňuje se rozvod dohodou, manželství se řeší až tehdy, když spolu partneři chtějí počít dítě. Individualismus vede k destabilizaci rodiny, ale nečinil rodinu zbytečností. Nad šťastnou rodinu se staví štěstí

jedince. (De Singly, 1999, s. 89-91). De Singly (1999, s. 91) uvádí: „„Já“ převažuje nad „my“, ale „já“ nevyžaduje zánik manželství nebo rodiny.“

Základními charakteristikami postmoderní rodiny, jak je uvádí Možný (2011, s. 23), jsou variabilní, individualizovaná struktura, sociální, kulturní základní kapitál, nelegitimizace, individualizované role, citové funkce, individualizovaná, slabá autorita a slabý mezigenerační přenos.

2.2.2 Rodina jako prostředí života s významnými druhými

Významný druhý dle Jandourka (2003, s. 65) je označení interakčních partnerů, kteří jsou významní pro určitého jedince. Jsou to rodiče, sourozenci, učitelé, vrstevníci, partneři, kteří mají klíčový vliv na jedince především v dětství, ale i později. Člověk při socializaci vidí, co si druzí myslí o něm, vidí reakce na vlastní jednání a zároveň se snaží napodobovat jejich sociální role. Například ve švédské studii označilo několik dětí sestru nebo bratra jako pro ně nejdůležitější osobu. (Andersson, 2009, s. 15). Šlechtová (2008, s. 153) poukazuje na to, že významným druhým může být pro svého rodiče i dítě, respektive velmi malé dítě, které díky absenci socializace sekundární přistupuje k druhému s bezprostřední osobností. Šlechtová (2008, s. 153) uvádí, že „*velmi malé dítě má zvláštní schopnost podílet se na spoluutváření jedincovy identity, jaké dospělý člověk ani starší dítě již s takovým úspěchem nedosahuje.*“ Pohled dítěte totiž propojuje dva velmi ceněné přístupy k člověku, což je vnímání jedinečnosti a rovnost. Šlechtová (2008, s. 153) vysvětluje, že „*malé dítě je možno považovat za druho-moderního Druhého par excellence a roli, jaká se k jeho pozici vztahuje, roli dětského významného druhého, za ideál vzorce vztahového jednání každého člověka. Jedinci, jehož sociální status je nízký nebo nepevný, může právě velmi malé dítě, zvláště je-li jeho významným druhým, napomoci zachovat si pro (nejen sociální) život potřebnou sebeúctu.*“

2.2.3 Nárůst autonomie jedince v rodině

Nárůst autonomie podle De Singly (1999, s. 88-89) znamená, že lidé za prvé odmítají instituci manželství, za druhé kritizují dělbu práce mezi pohlavími. Ženy i muži chtějí být sami sebou i v rodinném životě. Nesezdané svazky se oceňují, protože lépe vyhovují individuálním požadavkům. K důsledkům rostoucí autonomie manželů, jak uvádí De Singly (1999, s. 111-115), patří křehkost manželského svazku, pokles hodnoty dlouholetého manželství, rozvod a víra v osobní autonomii a nerovnoměrné důsledky nestability manželství, což znamená, že život v manželství postihuje v negativním smyslu

profesní uplatnění ve větší míře ženy než muži, a rovněž ženám se po rozvodu snižuje status bydlení.

2.3 Vymezení rolí v rodině

Sociální roli definuje Jandourek (2003, s. 62) jako určitý vzorec chování, který odpovídá postavení člověka ve společnosti. Role je chování a jednání, které okolí očekává od člověka, který se nachází v určité životní situaci, například očekávání vůči otcům, matkám, vůči určitým profesím. Člověk často zastává velké množství rolí a nedokáže najednou splnit všechny požadavky na role, ve kterých se nachází, dochází k takzvanému konfliktu rolí. Keller (2001, s. 70-71) uvádí, že role jsou pevně dané způsoby jednání, které očekáváme od vlastníků jednotlivých pozic. Role jsou garancí, že člověk svým chováním nebude šokovat druhé, ale že v sociální roli bude respektovat představy lidí o vhodném a nevhodném jednání.

Je nespočet možných rolí, které by v rodině měli zastávat otec, matka, sourozenci, samotné dítě. Bohužel ve spoustě rodin nedochází k naplňování rolí, které by otec nebo matka měli zastávat. Vztahy dospělé dítě a rodič nebo dospělé dítě a pěstoun, vycházející z rodin, kde nejsou role naplňovány, mohou mít z tohoto a dalších příčin rozdílnou kvalitu.

2.3.1 Role otce

Dudová (2008, s. 85-133) ve své publikaci uvádí tyto repertoáry otcovství neboli dimenze otcovství. Mezi pět základních dimenzí můžeme řadit následující. Jsou jimi živel jako jedna z hlavních, dále otec jako pečovatel, otec jako blízký dítěte, vychovatel, učitel, dalšími rolemi jsou otec jako bavič a partner při hře, otec jako hlava rodiny a také představitel původu. Vágnerová (dle Hudecová, 2009, s. 14) objasňuje, že se rozlišuje tradiční versus moderní typ otce. Tradičního otce můžeme popsat jako živitele a pro dítě často pouze sváteční autoritu v běžných záležitostech, oproti matce je ale celkově považován za autoritu vyšší. Co se týká moderního otce, zaujímá roli aktivního rodiče. Vágnerová (dle Zastková, 2009, s. 86-87) vysvětluje úlohu otce jako toho člověka v rodině, který má nabídnout dítěti vzor hodný následování, identifikování se s ním, otec by měl obohacovat zkušenosti dětí ve všech směrech.

Dudová (2008, s. 85-130) vysvětluje, že role živitele se jeví jako hlavní. Stále se očekává, že otec by měl finančně zajistit rodinu, nemusí se, jak je tomu většinou u ženy, rozhodovat

mezi rodinou a prací, v období péče o dítě je rodina obvykle závislá na jednom příjmu, a to je povětšinou příjem otce. Otec je v této fázi výhradní živitel a matka pečovatelka. K dimenzi živitele patří i úprava bytu jako další materiální zajištění. Tato práce je součástí otcovské role a identity, otcové chápou roli živitele jako největší zodpovědnost. Role pečovatele se u otců stále více stává běžnou aktivitou, jde o péči o děti a o domácnost. Záleží ovšem na tom, zda profesionální aktivita otce umožňuje se do péče o děti a domácnost zapojovat. V České republice můžeme do role pečovatele počítat společné rituály neboli aktivity, na kterých se otec s dětmi podílí (ranní vstávání a vypravování do školy či školky, koupání večer a uložení ke spánku), ke druhé oblasti patří trávení času s dětmi bez přítomnosti partnerky často mimo domov (víkendy na chatě, dovolená, manželčina nemoc nebo práce či studium). Ke třetímu povinnému repertoáru otcovské role současného otcovství v moderní rodině patří repertoár blízkosti. Znamená to blízký citový vztah, důvěrnost a porozumění mezi otcem a dítětem. Blízkost musí být fyzická, geografická, záleží na množství společně stráveného času. Otec jako vychovatel patří do základu otcovství, otec je i v současné době autorita, ale výchova neznamena již otcovskou moc, ale rodičovskou zodpovědnost. Otec musí vést dítě k určitým pravidlům, ukázat, že dítě není středem světa, ale že má také své povinnosti a omezení. Repertoár vychovatele a živitele patří k tradiční náplni otcovství. K další ze základních a historicky nejstarších úloh otce patří úloha učitele, kterou můžeme rozdělit do tří kategorií. Do první skupiny patří učení se každodenních aktivit, dovedností, znalostí o světě a kulturních hodnot. Druhá kategorie obsahuje učení se novým, ne tak běžným dovednostem. Je to fyzický a osobnostní rozvoj, například sport, umělecké aktivity, zájmové kroužky. Do třetí kategorie můžeme zařadit školní podporu, a to přípravu do školy, pomoc s domácími úkoly a předměty, praktické záležitosti. Dalšími méně klíčovými neboli přidanými repertoáry jsou otec jako bavič a partner při hře, otec jako hlava rodiny a otec jako představitel původu.

2.3.2 Role matky

Současná žena – matka – zastává dle Hudecové (2009, s. 13) vícenásobné role. Je manželkou, zaměstnankyní, matkou. Tato trojitá role pro ženu znamená, že musí volit mezi prioritami. Stoprocentní naplnění všech tří rolí není možné, žena se musí rozhodnout, která role je pro ni dominantní. Úloha matky má i v současné době nezastupitelné místo ve vývoji psychického a emocionálního života dítěte. Nedostatek

mateřské lásky může u dítěte způsobit psychické blokace a traumata. Ženy, které se ujaly rodinné zodpovědnosti, jak uvádí Lipovetsky (2007, s. 274), zpomalují ve své kariéře na rozdíl od svých mužů, ale neznamená to, že nedosahují individuálního zisku, kterým je realizování své identity ženy jako matky. Matka buduje kvalitní vztah k dítěti, uspokojuje svůj pocit nepostradatelnosti, má přímý vliv na přítomnost a budoucnost dítěte. Mateřská funkce má také rozměr smysluplnosti, autonomie a moci. Šlechtová (2008, s. 154) prezentuje mateřství jako možnou příležitost, jako zdroj pro osobní růst, což je možné chápat jako protiklad k rodičovství „obětovaných/ztracených příležitostí“. Lipovetsky (2007, s. 277) popisuje, že současné ženy jsou čím dál více zapojeny do profesního života a muži zastávají častěji domácí práce, ale to neznamená, že v budoucnosti bude model ženské nadřazenosti v domácnosti nahrazen modelem odlišným.

2.3.3 Role sourozence

Martial, Šlechtová, Singly a Brocard (dle Šlechtová, 2019, s. 378) poukazuje na to, že rodiče vidí roli sourozence v dětství jako velmi významnou při socializaci. Pro sourozence je to nácvik meziosobních vztahů, učí se dělit se sourozencem o pozornost a čas rodičů, jde také o dělení v materiální oblasti. Singly a Brocard (dle Šlechtová, 2019, s. 378) vysvětluje, že hrát sourozeneckou roli znamená učení se z běžné komunikace zohlednění jak sebe, tak i druhého. Šlechtová (dle Šlechtová, 2019, s. 378) uvádí, že socializační role sourozenců se liší dle pořadí narození a dle pohlaví. V některých rodinách je tedy upřednostňováno vrstevnictví sourozenců, což znamená, že sourozenec by měl být pro druhého sourozence partnerem při hře, v jiných rodinách je důraz kladen na individualitu každého sourozence, v dalších rodinách se role odvíjí od věku a pohlaví sourozenců. Vztahy mezi sourozenci musíme brát nejen jako vztahy mezi biologickými sourozenci, podstatnými v dnešní době jsou vztahy takzvaných rekonponovaných sourozenectev, což vysvětluje Šlechtová (2019, s. 369) jako soužití alespoň dvou dětí, které nemají žádného společného rodiče nebo maximálně jednoho. Toto sourozenectví vzniká jako důsledek rodinné rekonpozice, nebo také v náhradní rodinné péči. Ve výzkumu Poittevin (dle Šlechtová, 2019, s. 378-379) odhalil pět repertoárů sourozeneckých rolí. Z důvodu velkého množství kombinací Šlechtová poukazuje vždy na hraní role pouze mezi dvěma sourozenci, protože každá dvojice sourozenců mezi sebou může hrát jiný repertoár role. Jako první repertoár je role „vzdáleného“ (distant) sourozence. Ten si drží odstup od sdílení s rodinou, co se týká dospělých i dětí. Druhou

je role sourozence „rivala“ (rival), který si obhájí svou pozici v rodině, s dětmi soupeří, vztahy buduje většinou s dospělými. Nejvíce častý je repertoár „průvodce“/„provázejícího“ (accompagnant). Odpovídá klasické představě o roli staršího bratra, sestry, kdy starší sourozenec se stará o mladšího, pomáhá mu, vytváří mu bezpečí. Další rolí je role „komplíce“ (compère). Jde o děti, které mají společné zájmy, hrají si spolu, jejich vztah je kamarádský. Jsou to děti blízké si věkem. Posledním repertoárem je „svěřující se a důvěřující“ (confidant) sourozenec. Sourozenec si v rodině najde jedince - sourozence, kterému se svěruje s důvěrnými informacemi, sebeobjevuje se a vytváří si vlastní identitu. Pro tuto roli je důležitá věková blízkost i trvalé žití v jedné domácnosti.

2.3.4 Role dítěte

Roli dítěte se učí dítě přijímat mezi druhým a třetím rokem života, jak uvádí Matějček (2017, s. 56-57). Také se snaží rozpoznat role dalších členů rodiny, a tím poznává vztahy mezi lidmi. Poznává, že každý má v rodině roli jinou, jinou maminka, babička, otec, dědeček a jinou sourozenci, také pochopí podle chování členů rodiny navzájem, kdo patří do rodiny bližší a do rodiny vzdálenější. Také se učí, co může od jednotlivých členů očekávat, jak se jim může zavděčit. K tomu je ale třeba, aby rodina společně sdílela své starosti, radosti, také své zkušenosti, aby si povídala o všem v rodinném kruhu. Toto je pro dítě to nejvýznamnější, co si z rodiny může odnést, co tvoří základ pro vznik jeho budoucích vztahů. Pro dítě má velký význam chování členů rodiny k sobě navzájem, ale také k lidem z okolí. Matějček (2017, s. 57) vysvětluje, že se dítě v rodině snaží poznat a pochopit systém hodnot, myšlenky, ideály a názory svých blízkých přímo z každodenní praxe. Dítě si také vytváří od svého raného dětství po dospělost roli dle pohlavní příslušnosti. Ve výchově je tedy důležité pracovat na tom, aby děti při přechodu do mladistvého věku přijaly svou mužskou a ženskou roli zdravě a vyspěle.

2.3.5 Odlišnosti mezi rolí rodiče a rolí pěstouna

Na konci kapitoly vymezující jednotlivé role v rodině bych chtěla upřesnit odlišnosti mezi rolí rodiče a rolí pěstouna. Tyto role nejsou totožné a pěstouni by si rozdíl v těchto dvou rolích měli uvědomit dříve, než přijmou do své rodiny pěstounské dítě. Je totiž nutné dodržovat pravidla, která pěstounská role obnáší. Role pěstouna, jak uvádí Hofrová (2009, s. 29) je odlišná od role rodiče, a pěstouni musí roli pěstouna takto odlišně chápat. Role pěstouna je složitější než role rodiče, je nutné respektovat biologické rodiče, nezaplňovat jejich místo, nesoupeřit s nimi. Úloha pěstouna je pro dítě velmi důležitá,

pěstouni nahrazují a doplňují biologické rodiče tam, kde oni nejsou schopni své rodičovské role plnit. Role pěstouna je v průběhu času proměnlivá. Pěstounská role také předpokládá připravení vlastní rodiny na jejich novou roli.

2.4 Vztahy a role v rodině po odchodu dětí z domácnosti, v období dospělosti dětí

Role členů rodiny se při nabývání dospělosti dětí mění. Dospělému jedinci přibývají role nové a zároveň se utvářejí nové vztahy a role v rodině původní, rodiče se stávají prarodiči, tchány, tchýněmi. Zachování vztahů dospělých dětí s původní rodinou i po dosažení dospělosti dětí závisí na pevnosti a kvalitě vybudovaných vztahů mezi rodiči a dítětem v dětství.

V období mladé dospělosti dochází ke změně rolí a vztahů. Život mladých dospělých prochází spoustou změn, rodina už není to nejdůležitější sociální zázemí. Na významu získávají vznikající partnerské vztahy, které mohou ústit v rodinu, také přátelé a známí tvoří širokou sociální síť, a dalšími důležitými vztahy díky získání profesní role jsou spolupracovnické vztahy. Teritoria žití mladého dospělého jsou hodně rozmanitá. Když si dospělý zařídí první vlastní byt, je to také důležitý mezník v životě. Významné teritorium mladého člověka je pracoviště, kde tráví velkou část svého života. Hodně podstatné v mladé dospělosti je prožití intimity, což je protiklad povrchních vztahů. Pokud člověk prožije naplněnou intimitu, je to pro něj základ, díky kterému bude lépe navazovat vztahy k dalším lidem, bude jim lépe rozumět, a také pozná lépe sám sebe. Navázání intimního vztahu pro něj také znamená uspokojování základních psychických potřeb, jako jsou potřeba bezpečí, jistoty, sociálních kontaktů. (Vágnerová, 2008, s. 33-35).

Proces osamostatňování a odpoutávání dospívajícího ze závislostního vztahu na rodině by měl být přibližně kolem dvacátého roku věku jedince ukončen. V této době může dojít i k postupnému odpoutání od sourozenců. Přesto adolescenti vyhledávají kontakt s dospělými, kteří pro ně znamenají přirozenou autoritu a berou je jako rovnocenné partnery. (Vágnerová, 2012, s. 152-153). Člověk by měl v období rané neboli mladé dospělosti, což je období mezi dvacátým a čtyřicátým rokem života, splnit čtyři vývojové úkoly. Mezi tyto úkoly patří volba povolání, výběr partnera, budování partnerství a rodičovství, kam patří založení rodiny a výchova dětí. (Karsten, 2006, s. 117). Roli

dospělého spojuje Vágnerová (2008, s. 13) s větší sociální prestiží, tato role přináší dospělému větší práva, ale zvyšuje i nároky na povinnosti a odpovědnost jedince. Stabilita dospělého člověka je závislá na uspokojení tří oblastí, oblasti profesní, partnerské a rodičovské. Arnett a jeho následovníci (dle Lacinová, Ježek, Macek, 2016, s. 11) navrhli sedm kritérií, které by se měly od dospělého očekávat. Jsou jimi „nezávislost“ (zodpovědnost za svá rozhodnutí, odpoutání a odstěhování se od rodičů, a také finanční nezávislost), „vzájemná závislost“ (dlouhodobé vztahy), „rolové přechody“ (ukončení studia, manželství, početí dítěte, začátek kariéry), „smíření se s normami“, „biologické přechody“ (schopnost mít děti), „chronologické přechody“ (dosažení plnoletosti), schopnost „zabezpečit chod domácnosti s dětmi“.

Vágnerová (2008, s. 34) uvádí, že v čase mladé dospělosti dochází k velké změně v oblasti vrstevnických vztahů. Hlavní úkol dospělosti vidí v dosažení intimity. Oproti krátkodobým povrchním vztahům tak dochází k navázání přátelství nebo partnerství, které se může postupně přeměnit v trvalé soužití nebo manželství. Prožívání naplněné intimity v partnerství má pro jedince podobný smysl jako prožití intimního vztahu dítěte a matky v raném dětství. Erikson (dle Farková, 2012, s. 74) zahrnuje mezi atributy partnerské intimity něhu, sebeotevření, důvěru bez výhrad, úctu a respekt, pravdivost poznání, pravdivost v emocích, humor, budoucnost, objevování, výlučnost. Intimita znamená dle Eriksona cílevědomé úsilí a neustálou práci na vztahu. Partnerství, jak popisuje Vágnerová (2008, s. 65), patří k nejdůležitější variantě intimního vztahu, působí na osobnostní rozvoj mladého jedince. Sternberg (dle Vágnerová, 2008, s. 66) popisuje tři základní vztahové složky, kterými jsou intimita, připoutání a milostná touha. Trvalejší partnerství může mít podobu nesezdaných soužití nebo manželství. Nesezdaná soužití neboli volný svazek se považuje dle Vágnerové (2008, s. 86) za fázi přechodnou neboli přípravnou před vstupem do manželství. Farková (2012, s. 68-74) vysvětluje další důvod, který vede k partnerství bez sňatku, je jím jednoduchost zrušení vztahu, pokud oběma stranám vztah nevyhovuje. Poslední dobou počet dětí narozených nesezdaným partnerům stoupá hlavně u nižší střední vrstvy a u vrstvy s nižšími příjmy.

Uzavřením manželství, jak uvádí Vágnerová (2008, s. 88-89), přebírá jedinec další úplně novou roli, která má vyšší prestiž než u svobodného. Manželství však nevymezuje přesné role ani neurčuje přesné normy chování. Podstatnou funkcí manželského vztahu je poskytnutí zázemí, bezpečí a jistoty. Přesto klesá počet uzavřených manželství a věk

sňatku se zvyšuje. Čermáková (dle Vágnerová, 2008, s. 89) vysvětluje změnu sociálních vztahů manželů. Dochází ke změně vztahů s původní rodinou, vztahy k rodičům a dalším příbuzným se mění. Také se snižuje vazba a četnost kontaktů na skupinu generační, prosazují se více potřeby nové rodiny. Podle Poněšického (2004, s. 107) je manželství zdrojem podpory, tvorby vnitřního světa, cílů, identity a také budování společného domova.

Manželství prochází na svém počátku, jak popisuje Říčan (2004, s. 254-256) náročným adaptačním stadiem. Manželé se snaží spolu sžít, učí se vzájemné toleranci, musí se naučit ustupovat jeden druhému, dělit se o práci ve společné domácnosti. V tomto stadiu jde také o utváření složitější struktury vztahu, jde o moc, autoritu, který z manželů bude mít větší rozhodovací vliv, co bude možné prosadit, kdo ustoupí, co si jeden k druhému můžou dovolit. Poté se nastolí rovnováha nebo jeden z manželů zaujme podřízené postavení. Tato fáze také zahrnuje vytvoření vztahů k rodinám, z nichž oba novomanželé pocházejí. Navázat mužské vztahy v nových rodinách většinou nebývá problém, také vztah nové matky k zeti bývá většinou bezproblémový. K častým konfliktům dochází mezi tchýní a snachou v případě, kdy nezralý manžel ve vyvolaných konfliktech neví, zda se přiklonit k manželce nebo vlastní matce. Farková (2012, s. 75) uvádí, že rodiče mohou mít výhrady k životu svých dospělých dětí v manželství i opačně, ale nikdy by rodiče neměli zasahovat do soužití novomanželů, do jejich konfliktů. Prioritou a nejdůležitější osobou ze všech vztahů by měl být pro manžele jeho partner, nikoli rodič ani nikdo jiný.

Vágnerová (2008, s. 91-93) poukazuje na to, že role manželská tvoří důležitou součást identity osobnosti. Jedinec získává nové zkušenosti a musí se vyrovnat s nově vzniklými zátěžovými situacemi. Na druhou stranu by mělo manželství uspokojovat psychické potřeby, jako jsou „potřeba citové jistoty“, „potřeba seberealizace“ a „potřeba otevřené budoucnosti“ (založení rodu, který ponese určité tradice). Vymezení rolí manželů je závislé na představě jednoho i druhého partnera, nutností je kompromis a ústupek týkající se svobody. Jak říká Satirová (1994, s. 134): *„Každá dvojice má tři části: tebe, mne a nás, dva lidé, tři části, každá významná, mající svůj vlastní život. Lásky může opravdu vzkvétat, jen když mají všechny tři části prostor a žádná nepřevažuje.“* Čermáková (dle Vágnerová, 2008, s. 101) objasňuje, že role manželky už není omezována jen na domácí péči, je možná i její profesní seberealizace. Muž již nemá pouze roli výhradního živitele, v současné rodině je jen spoluživitelem.

Rodičovství, jak vystihuje Vágnerová (2008, s. 108), je přirozené vyústění manželství. Je také jedním z nejčastějších důvodů k uzavření manželství. Erikson (1999, s. 106-107) toto období specifikuje jako stadium generativity, kdy člověk pracuje na rodinných vztazích, které obnášejí pečovatelské a další povinnosti a zodpovědnosti. Erikson (dle Říčan, 2004, s. 258) vysvětluje, že „*být generativní znamená: nikoli z povinnosti, ale spontánně, iniciativně, z vlastní vůle, radostně, z podstaty své bytosti plodit a starat se o to, co jsme zplodili.*“ Vágnerová (2008, s. 117) objasňuje, že díky narození dítěte dochází k vyrovnání a dozrání vztahu s vlastními rodiči, srovnáním rolí dochází k pochopení dvou generací. Karsten (2006, s. 123) poukazuje na to, že doba přechodu k rodičovství může být krizovým obdobím pro muže i ženu, musejí se totiž přizpůsobovat změnám a zvládnout nové situace, na které dříve nebyli zvyklí.

Satirová (1994, s. 170) objasňuje role v rodině, ty spadají do tří kategorií, kterými jsou role manželská, rodičovská a sourozenecká. Role manželská a sourozenecká je upřesněna výše. Role rodičovská, jak objasňuje Vágnerová (2008, s. 108-109), je pro dospělého jedince významnou součástí jeho identity, je podmíněná biologicky a má sociální a psychickou hodnotu. Oproti jiným rolím je velmi specifická. Je to nadřazená role, což znamená, že rodič je autoritou dítěte a dítě je na jeho péči stoprocentně závislé. Tato role je odlišná od ostatních rolí také tím, že je nevratná, rodiči zůstávají navždy. Dítě také vytvoří nezrušitelnou vazbu mezi oběma partnery. Rodičovství navíc předpokládá odlišný životní styl, přináší s sebou spoustu povinností, omezení a zodpovědnost za potomka. Tato role také významně rozvíjí osobnost jedince. Nabytím otcovské role, jak ji prezentuje Farková (2012, s. 76), ustupuje do pozadí role partnerská, což znamená, že muž musí respektovat potřeby matky a dítěte. Žena jako matka je zase v této době více závislá na svém muži, novopečeném otci.

Při osamostatňování dospělých dětí dochází dle Vágnerové (2008, s. 277-279) také k proměně vztahů mezi rodiči a dospělými dětmi. Rodiče mají stále tendenci dávat svému potomkovi rady a pomáhat mu, ovšem díky rozdílným zkušenostem a hodnotám mohou vést názory odlišné starší generace k nepochopení. Také partner dospělého dítěte je posuzován jako konkurence. Rodič se totiž obává nabourání vztahu s dítětem. Nakonec musí stejně rodič akceptovat mladý pár a novou rodinu a změnit svoje chování a postoj k nim, přestože má neustálé nutkání radit a pomáhat. Podle Říčana (2004, s. 310) je fungujícím systémem využívání služeb a výhod, které si vzájemně mladá a stará generace

(tchán, tchýně) poskytuje. Výhodu pro obě strany vidí v blízkém soužití, ale ne nadměrně blízkém.

Role prarodiče znamená pro babičky a dědečky dle Karstena (2006, s. 158) novou zkoušku. Musí si zvyknout na novou roli a zvládnout ji. Tato role, jak ji charakterizuje Vágnerová (2008, s. 281-282), je podmíněna biologicky, je trvalá, je nezávislá na vůli člověka, je důležitá součástí identity jedince a vede k potvrzení stárnutí. Vnouče má pro prarodiče vysokou hodnotu, často je jejich novým životním smyslem. Říčan (2004, s. 324) poukazuje na to, že roli prarodiče můžeme také chápat jako přenášení tradice z generace na generaci. Výchovou vnoučat předává starší generace představu o lásce, cti, pravdivosti, věrnosti, snaží se o budování charakteru svých vnoučat. Silverstein a Long (dle Vágnerová, 2008, s. 282-283) vystihuje typické znaky prarodičovské role: „*posouvá generační příslušnost jedince*“ (má největší význam, když se narodí první vnouče), „*mění vztahy uvnitř rodiny*“ (Narozením vnoučat dochází ke změně vztahu s vlastním dítětem, to se stává rodičem a všem se mění role. Vztahy vnuků a prarodičů se projevují výrazným citovým vztahem, prarodiče o ně chtějí pečovat a chránit je, ale jak a do jaké míry je korigováno rodiči.), „*potvrzuje normalitu rodiny*“ (plní sociální očekávání, znamená to, že rod nevymře, je součástí generativity), „*prarodič nemá stejná práva ani stejné povinnosti jako rodiče*“ (role prarodiče má protikladné znaky, prarodiče nemají do výchovy zasahovat z důvodu výhradního privilegia rodičů, na druhé straně je z jejich strany očekávána podpora a pomoc). Farková (2012, s. 78) označuje roli prarodiče jako roli spiklence proti nástrahám, nepříjemnostem a strastem života vnoučka. Role prarodiče je odlišná od role rodiče tím, že prarodiče mohou vnoučata trochu rozmazlovat, jsou mu na světě pro potěchu a radost, nemají v žádném případě přebírat rodičovskou roli. Prarodiče vytvářejí, jak charakterizuje Vágnerová (2008, s. 285), takzvanou „*psychosociální pojistku*“, která doplňuje působení rodičů. Prarodiče poskytují svým vnoučatům emocionálnější stimulaci, jsou klidnější, napodobují chování dítěte a dávají jim důležitou zpětnou vazbu. Prarodiče rozvíjejí jiné dovednosti a vlastnosti vnoučat než jejich rodiče. Protože jsou z jiné generace, chovají se jinak než rodiče, a tím ukazují vnukům jinou sociální zkušenost, zdůrazňují odlišné hodnoty a normy, děti se od nich učí jiné sociální dovednosti. Co se týká kritiky, kritizují méně, a tím vyrovnávají kritičtější hodnocení rodičů.

Je mnoho teorií, které se snaží vysvětlit mezigenerační vztahy a mezigenerační solidaritu. Například model dlouhodobých korporativních vztahů mezi generacemi vysvětluje Lee, Parish, Willis (dle Sýkorová, 2007, s. 162) jako prosperitu širší rodiny v tom, že rodiče nejdříve podporují své děti při vzdělání, profesní praxi, v mladší dospělosti s tím, že v budoucnu jim jejich potomci pomohou při asistenci v nemoci nebo při finančních potížích. Eggebeen, Davey (dle Sýkorová, 2007, s. 163) zdůrazňují konkurenční teorii „contingent care“, která získává čím dál více na významu. Ta zdůrazňuje, že rodina se angažuje v pomoci seniorům až v případě životních krizí, nastalých událostí, díky kterým otázka pomoci vůči seniorům vyvstane. Bengtson, Schrader, Burr, Cambell, Cicirelli, Mangen a Peterson, Nye a Berardo aj. (dle Sýkorová, 1996, s. 60) přišli s konceptem rodinné solidarity. Tento koncept zahrnuje několik typů solidarity: 1) asociační – frekvence vztahů a jejich aktivit nukleární i rozšířené rodiny, 2) afektivní – kvalita interakcí, citová vřelost, porozumění, 3) konsenzuální – podobnost hodnot a názorů, 4) funkční – míra asistence a její směr, 5) normativní solidarita – normy, které fungují jako regulace vztahů mezi příbuznými. Může se připojit ještě šestá dimenze cílové integrace, to znamená, v jakém rozsahu se jedinec podřizuje v rámci širšího rodinného celku.

Po odchodu dětí z domácnosti, po nabytí jejich dospělosti, by měla mezi generacemi fungovat mezigenerační solidarita, mladší pomáhají starším a naopak. Současné studie potvrzují, že stárnoucí rodiče a jejich dospělé děti udržují vztahy i po odchodu dětí z jejich domácnosti. Když potřebují rodiče pomoci, pomohou jim jejich dospělé děti, a pomoc funguje i opačně. Matoušek (1997, s. 63) uvádí, že starší člověk může jakkoli pomáhat mladším generacím, aby se nějakým způsobem uplatnil a nezůstal v izolaci. Způsoby pomoci jsou rozmanité, jak uvádí Sýkorová (2007, s. 166-168). Starší generace pomáhá mladší generaci především finančně, pak jim také vypomáhá s vnoučaty. Seniori také pomáhají v těžkých životních situacích svým dospělým dětem a svým starším vnoučatům poskytují finanční i nefinanční výpomoc, emocionální oporu. Na oplátku funguje podpora od dospělých k seniorům. Allen et al., Stein, Wemmerus (dle Sýkorová, 2007, s. 167) popisují dva typy těchto podpor, pomoc relativně zdravým seniorům (giving-help) a péče o seniory více či méně nesoběstačné (caregiving). Co se týká podpory relativně zdravým seniorům, výzkumy ukazují, že dospělí pomáhají s různými službami v domácnosti seniora, zastávají namáhavé domácí práce, vypomáhají s úřady, pomáhají s údržbou bytu, domu. Reis et al. (dle Sýkorová, 2007, s. 166) uvádí, že pro seniora je důležitá

komunikace a sdílení neformálních aktivit, které přispívají k pocitu sounáležitosti, pocitu porozumění a ocenění od druhých.

Ve výzkumné části své bakalářské práce se budu snažit zjistit, zda se podařilo v pěstounské rodině vybudovat se svěřenými dětmi kvalitní vztahy, zda tyto vztahy pokračují i po nabytí dospělosti svěřených dětí, a jakou mají současné vztahy podobu a intenzitu. Vybudování kvalitního vztahu mezi pěstouny a svěřenými dětmi je důležitý socializační potenciál, svědčí o naplnění smyslu pěstounské péče.

3 Metodologie výzkumu

V této kapitole popíšu metodologii výzkumu, cíl výzkumu a výzkumnou otázku, výzkumný soubor a etické souvislosti výzkumu.

3.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Cílem výzkumu, který vyplývá z cíle celé bakalářské práce, je *analyzovat pokračování vztahu mezi pěstouny a svěřenými dětmi v dospělosti po ukončení pěstounské péče* – zda a jak se v pěstounské péči podařilo vybudovat kvalitní vztah mezi pěstouny a svěřenými dětmi, zda a jak případně vztah pokračuje i po ukončení pěstounské péče, a zda byl tímto naplněn smysl pěstounské péče, který tkví ve snaze zajistit dítěti co nejpřirozenější prostředí socializace.

K získání potřebných dat jsem využila kvalitativní výzkum, techniku polostrukturovaný rozhovor. Kladené otázky jsem rozdělila do tematických celků.

V první části rozhovoru zjišťuji základní informace o pěstounské rodině představující kontext, tj. kdy se rozhodli pro pěstounskou péči a jaké byly jejich motivy pro přijetí dítěte, kolik mají dětí v pěstounské péči.

Druhá část rozhovoru – z hlediska cíle práce stěžejní – se soustřeďuje na současný život, na vztahy mezi pěstouny a jejich dospělými dětmi v současnosti.

Třetí část otázek se zaměřuje na minulost, jak pěstouni vnímali příchod dítěte do pěstounské péče, jaký byl průběh péče, jaké se dařilo vybudovat vztahy po přijetí dítěte do péče a v průběhu péče, a jak vnímali odchod mladého dospělého z rodiny.

Hlavní výzkumnou otázkou empirické částí mé bakalářské práce je: **„Zda a jaký vztah – z pohledu pěstounů – pokračuje mezi pěstouny a svěřenými dětmi v dospělosti po ukončení pěstounské péče?“**

3.2 Metoda a technika výzkumu

Pro svůj výzkum jsem zvolila metodu kvalitativního přístupu. Jak uvádí Švaříček, Šed'ová (2014, s. 24), jde o prozkoumání určitého předem stanoveného jevu do hloubky a zjištění o tomto jevu co nejširší okruh a množství informací. Jde o induktivní logiku výzkumu,

kdy až po sesbírání dostatečného množství dat pátráme po pravidelnostech a opakujících se jevech a formulujeme závěry výzkumu.

Ve svém kvalitativní výzkumu jsem se rozhodla využít techniku polostrukturovaného rozhovoru. Miovský (2006, s. 159-160) uvádí, že polostrukturovaný rozhovor je v kvalitativním přístupu nejčastěji využívaný rozhovor, který využívá výhod jak strukturovaného, tak nestrukturovaného rozhovoru. Před rozhovorem jsem si připravila schéma s okruhy otázek, které jsem dotazovaným pokládala. Okruhy se týkaly různých oblastí, které potřebuji od dotazovaných zjistit. Schéma je závazné, ale v průběhu rozhovoru je možné měnit pořadí dle připravených okruhů podle vyvíjecího se rozhovoru. V průběhu rozhovoru jsem si nechala dovysvětlit jednotlivé pasáže, abych správně porozuměla probíranému tématu. U tohoto typu rozhovoru se definuje jádro rozhovoru. Jsou to témata a stanované otázky, které je nutné během rozhovoru probrat.

Na kvalitativním výzkumu se podílelo celkem 10 informantů. Sběr dat probíhal v březnu a dubnu v roce 2021. Rozhovory probíhaly formou telefonických rozhovorů, kdy z každého rozhovoru byl pořízen audiozáznam na mobilní telefon. Díky připraveným otázkám pro polostrukturovaný rozhovor proběhly rozhovory bez problémů.

Konkrétní připravené otázky pro polostrukturovaný rozhovor:

Co Vás přivedlo k přijetí dítěte do pěstounské péče?

Kolik let celkem se již staráte o děti v pěstounské péči?

Kolik máte vlastních dětí, kolik dětí v pěstounské péči? Kolik dětí celkem prošlo (včetně těch přítomných v současnosti) Vaší pěstounskou péčí?

Měli jste v pěstounské péči dítě/děti, které už je/jsou dospělé. Jak vypadá Váš vztah s ním/nimi teď?

Současný život:

Jak daleko od sebe v současné době žijete?

Jak vypadají Vaše kontakty s mladým dospělým, jak jsou časté, při jakých příležitostech se vídáte?

Jaké věci spolu probíráte, co řešíte, o čem se s Vámi radí?

Jakým způsobem mladého dospělého podporujete? A dá se říct, že v nějakém smyslu podporuje on Vás?

Změnil se nějakým způsobem (a jak případně) Váš vztah ve srovnání s tím, když bylo svěřené dítě v rodině, a když z pěstounské rodiny odešlo/nabylo dospělosti?

Minulost:

Jaké bylo přijetí dítěte do pěstounské péče, co se ve Vašem životě změnilo?

Jaké (a kolik) zažilo toto (dnes již dospělé) dítě, o kterém je řeč, různé přesuny mezi zařízeními nebo rodinami (biologická rodina, pěstounská rodina, ústavní péče)?

Jak se vyvíjel Váš vztah s dítětem po přijetí do pěstounské péče a v průběhu péče?

Jak se vyvíjely vztahy s dalšími členy rodiny (sourozenci, širší rodina)?

Jak vypadaly vztahy Vašeho pěstounského dítěte ve škole, s kamarády?

Jak vypadaly kontakty s biologickou rodinou?

Jak jste prožívali odchod pěstounského dítěte z rodiny po nabytí jeho dospělosti?

3.3 Etická stránka výzkumu

Data od komunikačních partnerů jsem získávala metodou polostrukturovaného rozhovoru, kdy tyto rozhovory byly prováděny formou telefonního interview, kde jsem přímo hovory nahrávala na svůj mobilní telefon. Před započítím rozhovoru k tématu mé práce jsem komunikační partnery ujistila o tom, že nahrávané informace poslouží pouze pro výzkumnou část mé bakalářské práce a data budou do práce použita pouze pod anonymními jmény. Dále jsem je ujistila o tom, že po zpracování prací budou nahrané rozhovory vymazány z mobilního zařízení, a také že žádné informace nebudou zneužity ke komerčním účelům.

3.4 Výzkumný soubor

Pro výběr komunikačních partnerů jsem využila účelový výběr. Tento výběr, jak uvádí Disman (2002, s. 112-113), se zakládá pouze na tom, co usoudil výzkumník, že by měl pozorovat a co mu je umožněno pozorovat. Pro účelový výběr je nutné přesné stanovení a definování výzkumné populace.

Do svého kvalitativního výzkumu jsem vybrala komunikační partnery kombinací záměrného výběru přes instituce s prostým účelovým výběrem. Záměrný výběr přes instituce je velmi efektivní metoda. Umožňuje vytipovat informanty podle toho, na jakou instituci jsou navázáni díky službám, které instituce nabízejí. Prostý účelový výběr znamená, že vybíráme nejvíce vyhovující účastníky, kteří s účastí ve výzkumu souhlasí. (Miovský 2006, s. 136-138). Touto metodou se podařilo získat celkem osm informantů. Další dva jsem získala metodou příležitostného výběru, kde jsem v průběhu výzkumu dostala kontakty na komunikační partnery od svých známých.

Centrum psychologické pomoci nabízí službu doprovázení pěstounských rodin na základě uzavřené Dohody o výkonu pěstounské péče. Klíčové sociální pracovníce, které tuto službu doprovázení, poskytují, mi vytypovaly nejvíce vhodné pěstounky, které měly v péči děti, které již nabyly zletilosti. Ty souhlasily s rozhovorem a zapojením se do výzkumu.

Výhodu takto zvoleného výzkumného souboru vidím v tom, že pěstouni jsou na organizaci delší dobu navázáni, spolupracují s klíčovým sociálním pracovníkem a mají k němu vytvořený vztah. Díky tomu by měli být ochotnější pro spolupráci při výzkumu.

Informanti zařazení do výzkumu jsou pěstouni, kteří pečovali o dítě, které již dosáhlo zletilosti. Zajímá mě, zda i po ukončení pěstounské péče pokračují vztahy mezi pěstouny a mladými dospělými, kteří jim byli do dosažení zletilosti svěřeni do péče.

Na kvalitativním výzkumu se podílelo celkem 10 komunikačních partnerů, pěstounek, které měly v pěstounské péči děti, které jsou již zletilé. Celkem 8 pěstounek byly kontakty zajištěné přes Centrum psychologické pomoci. Na dvě respondentky jsem si zajistila kontakt přes své známé.

3.5 Zpracování dat

Získané nahrané telefonické rozhovory jsem převedla do písemné podoby ručním přepisem. V těchto prepisech jsem barevně vyznačovala hlavní témata a jednotlivé kódy dle odpovědí respondentů. Z těchto kódů mi vyplynuly jednotlivé kategorie dle hlavních témat, které respondenti považovali za významné. Výsledky výzkumu nejdříve interpretuji v profilech jednotlivých pěstounů, poté výzkumná data popíšu v jednotlivých zjištěných kategoriích, a nakonec shrnu výsledky výzkumu a dám do kontextu s odbornou literaturou.

4 Profily pěstounů

V této kapitole představím jednotlivé informantky a jejich rodiny. Pro jasnější orientaci jsem pro popis jednotlivých rodin a jejich členů použila fiktivní příjmení a křestní jména. Uvedu informace o tom, zda jsou pěstounky jako jednotlivci nebo jsou pěstouny oba jako manželé, počet vlastních dětí a dětí v pěstounské péči, co je přivedlo k přijetí dítěte do péče, kolik let celkem se starají o děti v pěstounské péči, velikost a typ místa bydliště, a vzdělání a věk pěstounů. Mým výzkumným souborem je celkem 10 pěstounek. Věk pěstounů je v rozmezí od 33 let do 67 let. Pět informantek jsou pěstouny jednotlivci, pět informantek jsou pěstouny společně se svým manželem. Pět informantek má jedno již zletilé pěstounské dítě, pět informantek má dvě svěřené děti, které již nabyly dospělosti. Informace zjištěné v rozhovorech nesouvisí přímo se zodpovězením výzkumné otázky, ale jsou důležité pro vykreslení situace pěstounů.

4.1 Rodina Azalkova

Informantka Alena je pěstounkou společně se svým manželem, oba jsou pěstouny týchž dětí. Aleně je 55 let a vystudovala střední školu s maturitou, její manžel má 58 let a má střední školu bez maturity. Mají dvě vlastní děti, kterým je 33 a 34 let, a dvě děti v pěstounské péči, o které se starají celkem 13 let. Bydlí ve městě s 50 000 obyvateli.

Svěřená dospělá dívka Anna má 20 let, žije ve vzdálenosti od pěstounů asi 30 km, odstěhovala se od nich v 18 letech, kdy také formálně skončila pěstounská péče. Svěřený dospělý chlapec Adam žije ještě s pěstouny ve společné domácnosti a studuje, je mu 18 let. Dva biologičtí sourozenci Anna a Adam přišli do pěstounské rodiny, když bylo holčičce 7 let a chlapečkovi 6 let. Anna a Adam zažili za svůj život ve svých třech a dvou letech přesun z biologické rodiny do ústavní péče, protože se o ně matka nebyla schopná postarat. Pak byli u dvou rodin v pěstounské péči. Třetí pěstounskou rodinou byla rodina Azalkova.

4.2 Rodina Bledulova

Barbora je pěstounka na přechodnou dobu společně se svým manželem, ale protože dostali do péče dítě v 16 letech, chtěli ji dochovat do dospělosti a pomoci jí dokončit školu, proto u nich zůstala v trvalé péči. Barboře je 57 let a vzdělání má středoškolské s maturitou, manžel má 62 let a je vyučen. O děti v pěstounské péči se starají celkem 8

let. Bledulovi mají tři vlastní syny, kterým je 37, 35 a 33 let, a pěstounskou péčí u nich prošlo celkem 9 dětí. Bledulovi žijí ve městě s 50 000 obyvateli.

Svěřená dospělá dívka Blanka žije ve městě se 70 000 obyvateli ve vzdálenosti asi 15 kilometrů od svých pěstounů. Blanka odešla z pěstounské rodiny v 19 letech, momentálně je jí 21 let. Formálně byla pěstounská péče ukončena v jejích 17 letech. Blanka zažila přesuny mezi matkou, otcem, matkou, ta jí pak nedokázala zvládnout, vzdala se jí, proto šla Blanka do pěstounské péče.

Barbora bere pěstounskou péči jako poslání, naplňuje jí to, ale vnímá to jako hodně náročnou práci. Šlo to vycítit z rozhovoru s ní, jaký je to úžasný člověk s otevřeným srdcem ke všem dětem.

4.3 Rodina Jasmínova

Jana je pěstoun jednotlivce, ale žije v páru. Janě je 52 let a je vyučená bez maturity. Manžel je vyučený bez maturity a má 66 let. Jana má 3 vlastní děti a jedno pěstounské. Starala se celkem 10 let o jedno dítě v pěstounské péči, které si ji našlo samo.

Svěřený dospělý chlapec Jiří byl v pěstounské péči od svých 9 let do 19 let. V 19 letech byla také formálně ukončena pěstounská péče. Teď je mu 25 let. Jiří přešel přímo z biologické rodiny do pěstounské péče.

Momentálně od sebe bydlí rodina Jasmínova s Jiřím přibližně 40 km, rodina žije v malém městě, Jiří žije ve městě s 50 000 obyvateli. Mají a měli spolu perfektní vztahy dříve i nyní.

4.4 Rodina Kopřivova

Klára je pěstounka jednotlivce, žije sama, je jí 55 let, má vysokoškolské vzdělání, a již 24 let se stará o děti v pěstounské péči. Chtěla dát životu nějaký smysl, a tak si vzala dítě z dětského domova, a tím to začalo. V dlouhodobé pěstounské péči měla 2 děti, v přechodné péči 15 dětí. Se svěřeným dospělým chlapcem Karlem žijí v jednom městě s 50 000 obyvateli, od sebe asi čtyři kilometry.

Karel přišel do rodiny ve třech letech, momentálně mu je 27 let. Z pěstounské rodiny odešel ve 22 letech, když dokončil školu, a formálně byla také v jeho 22 letech ukončena pěstounská péče. Karel zažil spoustu přechodů mezi zařízeními, z porodnice do

kojeneckého ústavu, tam si ho brali pracovníci kojeneckého ústavu na víkendy. Karel ty návraty špatně snášel. Ve dvou letech se dostal do pěstounské rodiny, a ta se ho po 4 měsících vzdala, zase byl v kojeneckém ústavu, a ve třech letech se dostal do pěstounské péče Kláry.

Jak říká Klára, ty přechody ho hodně poznamenaly, nikdy se nenavázal na rodinu Kopřivových. Klára vyprávěla, že do puberty měli spolu hezký vztah, v pubertě se to v něm prý zlomilo, začal si uvědomovat svou identitu a všechno se zhoršovalo.

4.5 Rodina Levandulova

Leonu přivedlo k pěstounství to, že byla sama v pěstounské péči, když jí zemřeli rodiče. Chtěla taky pomoci nějakému dítěti. Manželé Levandulovi jsou pěstouny společně. Žijí ve městě s 25 000 obyvateli v rodinném domě. Leona má středoškolské vzdělání s maturitou a je jí 58 let. Manžel má vysokoškolské vzdělání a má 59 let. Starají se 12 let společně o dvě děti v pěstounské péči, a mají ještě jednoho vlastního syna, kterému je 31 let a má vysokoškolské vzdělání.

Svěřená dospělá dívka Lenka žije v 19 letech v pěstounské rodině a studuje, svěřený dospělý chlapec Libor má 21 let. Ten odešel z bytu po společné dohodě v 19 letech, když vykrádal byt. Tehdy skončila formálně i pěstounská péče. Libor žije ve městě s 300 000 obyvateli, ve vzdálenosti od rodiny Levandulových asi 40 km. Libor šel nejdříve do pěstounské péče k vlastní tetě, potom do dětského domova asi na rok a půl, a pak šel do pěstounské rodiny Levandulových. Lenka byla od malička v kojeneckém ústavu, pak si ji vzala pěstounská rodina, která ji vrátila, a potom šla do pěstounské péče rodiny Levandulových.

Leona tvrdí, že sebelepší výchova neznamena, že dítě bude ideální, genetika dle ní hraje velkou roli.

4.6 Rodina Narcisova

Informantku Noru přivedlo k pěstounství to, že se dozvěděla, že její bratr má nemanželské dítě, a to je v dětském domově. Viděla, jak s ní v domově špatně zacházeli, a rozhodla se s manželem, že si ji vezmou do pěstounské péče. Manželé Narcisovi jsou oba společně pěstouny. Nora má 61 let a vzdělání střední školu s maturitou. Manžel je vyučen a má 67 let. Mají 4 vlastní děti a jedno pěstounské. Celkem 16 let se starali o pěstounské dítě Nelu,

kteřá se v 18 letech přestěhovala ke své biologické matce. Rodina Narcisova žije od Nely asi 70 km v rodinném domě na okraji města s 25 000 obyvateli.

Nele je momentálně 19 let a ještě studuje, bydlí u biologické matky. Pěstounská péče Nely byla formálně ukončena v jejích 18 letech. Nela byla do dvou let v dětském domově, kde si jí půjčovali, pak šla do pěstounské péče manželů Narcisových.

Narcisovi Nelu berou jako svoji dceru. Jak říká pěstounka: „*vždycky má dveře otevřené, a že tady jsme byli, jsme a dokud tady budeme, že budeme pro ni.*“

4.7 Rodina Pampeliškova

Informantku Petru přivedlo k rozhodnutí stát se pěstounkou to, že by její nevlastní bratři museli do ústavní péče, protože její nevlastní matka měla problémy s alkoholem a otec se nemohl díky své práci o děti postarat. Děti šly přímo z biologické rodiny do pěstounské rodiny. Bylo to její rozhodnutí ze dne na den. Petra je pěstoun jednotlivce, má vysokoškolské vzdělání, žije ve městě s 50 000 obyvateli a má 33 let. Petra žije s mladými dospělými stále ve stejném městě. Stará se 8. rok o své bratry, momentálně už má v péči jen jednoho prostředního bratra, vlastní děti nemá žádné.

Nejstaršímu bratrovi Pavlovi je 24 let, od pěstounky se odstěhoval ve 22 letech, a tehdy byla také formálně ukončena pěstounská péče. Prostřednímu bratrovi Patrikovi je 21 let, je ještě v péči pěstounky a studuje učební obor. Nejmladšímu bratrovi Prokopovi je 14 let, a před rokem se z pěstounské péče odstěhoval zpátky ke své biologické matce. Petra dostudovala při pěstounské péči magisterské studium na vysoké škole, první bratr už se osamostatnil, teď se bude osamostatňovat druhý bratr, nejmladší bratr se vrátil před rokem ke své biologické matce.

Petra je ráda, že jsou mladí dospělí schopni se osamostatnit a fungovat v životě sami.

4.8 Rodina Růžičkova

Pěstounka Radka si vzala do pěstounské péče svého vnuka, protože jí zemřela dcera. Stará se o něj celkem 6 let, od jeho 13 let, momentálně je svěřenému dospělému chlapci Robertovi 19 let. Radka je vdova, sama pěstounka, žije na venkově v obci s přibližně 3000 obyvateli, je vyučená, má 67 let a už je v důchodu. Radka měla dvě vlastní děti, jedno jí zemřelo, a v pěstounské péči vnuka.

Vnuk Robert bydlí ještě u své babičky v pěstounské péči a studuje. Po smrti matky šel vnuk přímo do pěstounské péče své babičky.

Radka byla hodně stručná, vztahy nechtěla moc rozvádět, všechno dle její výpovědi ve vztazích dobré a normální.

4.9 Rodina Sasankova

Informantku Silvu přivedlo k rozhodnutí stát se pěstounskou to, že manželé chtěli mít velkou rodinu a hodně dětí. Začali s pěstounskou péčí před 21 lety, když mělo první přijaté dítě 8 let. Jsou pěstouny oba jako manželé, bydlí na malé vesnici, Silva má 58 let a střední školu s maturitou, manžel je vyučený a má 62 let. Mají 6 vlastních dětí, 2 děti v dlouhodobé pěstounské péči, a v pěstounské péči na přechodnou dobu měli 8 dětí.

První svěřená dospělá dívka Soňa má 19 let, ještě studuje a žije s pěstouny ve společné domácnosti. Druhý svěřený dospělý chlapec Simon má 29 let, ve 20 letech se od pěstounů odstěhoval, a bydlí od svých pěstounů přibližně 20 km ve městě o velikosti 235 000 obyvatel. U svěřeného chlapce Simona byla formálně ukončena pěstounská péče v jeho 19 letech, když odmaturoval a ukončil středoškolské vzdělání.

Všechno v rodině funguje jako v normální rodině, pěstounské děti zapadly mezi vlastní děti, se zletilostí se bez problémů osamostatňují. Pěstounka říká, že nikdy nerozlišovala mezi vlastními dětmi a dětmi svěřenými do péče.

4.10 Rodina Tulipánova

Terezu přivedly k pěstounství její vlastní děti. Když jí umřela sestra, zůstala po ní neteř, která chtěla do péče k pěstounce. Druhá neteř od jiné její sestry šla do pěstounské péče taky k tetě. Děti šly přímo z biologické rodiny do pěstounské péče tety. Tereza má 3 vlastní děti, a měla dvě děti v pěstounské péči, ty už jsou dospělé. Starala se o děti v pěstounské péči 11 let. Tereza je pěstoun jednotlivec, žije na okraji města v rodinném domě v Moravskoslezském kraji, má základní vzdělání a věk 44 let.

První svěřená dospělá dívka Tamara byla v pěstounské péči od 10 do 18 let, druhá svěřená dospělá dívka Taťána od svých 15 do 18 let. Momentálně je Tamaře 23 let a Taťáně 18 let. Těsně před nabytím dospělosti se obě neteře od pěstounky odstěhovaly a

osamostatnily. Formálně byla u obou svěřených dívek v 18 letech ukončena pěstounská péče. Tamara žije od pěstounky asi 5 km, Taťána asi 10 km.

Vztah mezi pěstounkou a svěřenými dětmi nepokračuje, nejsou v žádném kontaktu.

5 Interpretace výzkumných dat podle kategorií

V této kapitole interpretuji zjištěná výzkumná data podle hlavních kategorií, které z rozhovorů vyplynuly. Kvalitativní výzkum nemá za cíl najít obecně platná fakta ke zkoumanému tématu, ale některé výpovědi pěstunek se v rozhovorech shodovaly. V této kapitole popíši i odpovědi, které se v rozhovorech odlišovaly. Kapitulu jsem rozdělila do jedenácti témat podle hlavních zjištěných kategorií, které z rozhovorů vyplynuly.

5.1 Vztah pěstouna s mladým dospělým

Vztahy pěstounů s mladými dospělými, kteří u nich byli v pěstounské péči, jsou velice rozmanité. Pěstounky hodnotily **vztah** jako **dobrý** nebo **pěkný** (tak se vyjádřily Nora, Petra, Radka, Silva). Tři z těchto informantek uvedlo, že je vztah stejný jak v dětství, **jak by to byl jejich syn / dcera** (Jana, Leona, Nora, Silva). Jedna pěstounka to také zhodnotila jako **otevřený vztah** (Silva).

„Ale můžu říct, že máme pěkný vztah. ..., protože my ju bereme, jak by byla naše. Řekli jsme jí, že vždycky má dveře otevřené, a že tady jsme byli, jsme a dokud tady budeme, že budeme pro ni.“ (Nora)

„Tak náš vztah je takový klasický jako v rodině, jako rodiče a děti.“ (Silva)

Jako **hezký**, ale **zvláštní vztah**, hodnotila vztah s mladým dospělým informantka Barbora. Snaží se mladé dospělé pomáhat a naučit ji, že se taky musí přičinit i ona sama.

„No je to takový zvláštní vztah, mě na ni hodně záleží, člověk se snaží jí za každou cenu pomáhat, ale zase chci ji naučit, jakože není to v tom životě jednoduché a musí se přičinit i ona sama. A s tím má ona veliký problém.“ (Barbora)

Jedna informantka hodnotila **vztah** jako **komplikovaný**. Mladý dospělý se ozve, když pěstounku potřebuje (Klára). Volají pěstounovi, že **nemají co jíst** (Barbora, Klára).

„Když mě potřebuje, tak se ozve. Takže ten vztah je takový komplikovaný.“ (Klára)

„... mamí pomoz, nemám nic a hlavně nemám co jíst.“ (Barbora)

Dvě pěstounky vypověděly, že problémy začaly v pubertálním období, kdy se dítě chytlo party a začalo vykrádat byt. Poté **byl** mladý dospělý **nucen** po dohodě s pěstounem **byt opustit** (toto vypověděly Klára, Leona).

„Tak to řekneme tak, že vlastně před dvěma lety jsem byla nucena ho úplně osamostatnit, to znamená, že byl nucen opustit náš byt, protože nepracoval, neměl peníze, bral si peníze ode mě, nic nepomáhal, vyžadoval plný servis, takže jsem to musela radikálně odstříhnout s tím, že on měl hodně těžkou pubertu, tam to bylo hodně těžké, protože tam byly krádeže doma, a takové ty nepříjemné věci, vynášení věcí z domova a tak, takže jsem to musela radikálně odstříhnout, takže si našel podnájem, tam samozřejmě neplatil, tak byl vyhozen, pak byl v druhém bytě, tam ho taky vyhodili, no a teď je ve třetím bytě, momentálně pracuje, ale dluh na tom bytě zase má, ale teď kom už ho splácí.“ (Klára)

Alena v rozhovoru uvedla, že **se rozešli ve zlém**, že mladá dospělá utekla z domu. Mají spolu pouze písemný kontakt. Pěstounka Tereza vypověděla, že nemá s mladými dospělými **žádný vztah**, distancují se od ní.

„Takže ta vlastně jak měla 18 let, ještě den před svýma 18 roky od nás odešla se svým přítelem, kterého tehdy měla. Ale jsme v kontaktu, píšeme si. ... a rozešla se s nama dost ve zlém. ..., dalo by se říct, že jakoby utekla od nás z domu.“ (Alena)

„S tou mladší se nějak nestýkáme, protože ona vlastně, takže žádný. Vztah. A s tady k té poslední vlastně taky žádný, protože ta vlastně se úplně distancuje.“ (Tereza)

5.2 Podoba kontaktů s mladým dospělým

Podoba kontaktů se odvíjí od toho, zda byly navázány s pěstouny dobré vztahy nebo zda se rozešli ve zlém. Velmi pravidelný a **těsný kontakt** vyplynul z rozhovorů se třemi informanty (Jana, Nora, Petra, Silva). **Scházejí se pravidelně** (to uvedly Jana, Nora, Petra, Silva), navštěvují se **při různých příležitostech**, svátcích, narozeninách (Jana, Nora, Petra), když si potřebují **navzájem pomoci** (Petra, Silva). Nebo **se scházejí i mimo** jakékoli **akce** jen si popovídat, mají i založenou sourozeneckou skupinu na messengeru (Petra).

„Takže my jsme opravdu v těsném kontaktu furt.“ (Jana)

„Scházíme se pravidelně, tím že jsou to sourozenci, to taky hodně udává. Když potřebujeme navzájem pomoci, tak volám já, oni volají. A pravidelně se scházíme na Vánoce, narozeniny, ale i mimo jakože se sejdeme jen tak popovídat, pokecat.“ (Petra)

Pěstouni jsou s mladými dospělými **v telefonickém kontaktu pravidelném** (inf. Alena, Barbora, Jana, Nora, Petra). Alena uvedla telefonický a písemný kontakt bez návštěv.

„Takže vlastně my jsme každodenně ve styku pomocí mobilu anebo si telefonujeme.“
(Alena)

„No tak ty kontakty jsou opravdu, prostě když mě je smutno, já zavolám jemu. Když jemu je smutno, zavolá mě.“ (Jana)

„Takže tady jednou za týden jí volám.“ (Nora)

Pěstounky **plánují se sejit** s mladým dospělým (inf. Alena, Barbora).

„Teď je to tak, že až se to trochu uklidní, protože jsme starší lidi a bojíme se trošku kovidu, neměli jsme ho ještě, tak jsme se domluvili, že se sejdeme, tak nevím, jestli teď na Velikonoce nebo si to trochu posuneme, to se uvidí, ale jsme pořád v kontaktu.“ (Barbora)

Nepravidelný telefonický kontakt uvedli dva informanti (Klára, Leona). Pěstounka uvedla, že mladý dospělý **přímý kontakt nevyhledává** (Klára), další informantka vypověděla, že **se dříve vídávali**, než si od nich půjčil peníze, které nevrátil (Leona).

„Takhle tak, vídáme se. Bylo období, že tady přijel, jo. Ale tím, že jsme mu půjčili peníze a on ty peníze vlastně nevrátil, tak teď dělá mrtvého brouka. Ale od té doby, co si půjčil peníze od více lidí, nepovracel, tak je to spíš jenom telefonický kontakt.“ (Leona)

„Víc si voláme, například on, my jsme ho pozvali na Vánoce, na Štědrý večer, on říkal, že přijde a pak nepřišel. Občas napíše nějakou zprávu, třeba když si našel novou práci, to on mě zase poinformuje, on je takový, ale přímý kontakt nějak nevyhledává.“ (Klára)

Nulový kontakt uvedla informantka Tereza (rodina Tulipánova).

Tři pěstouni se vyjádřili ke kontaktům tak, že mladí dospělí u nich ještě **žijí ve společné domácnosti, studují**, takže mají **neomezený kontakt** (inf. Alena, Radka, Silva).

„No a to druhé dítě, když je doma, se vidíme pořád, že.“ (Silva)

5.3 Témata společných hovorů

Co se týká témat společných hovorů, mladí dospělí **řeší** s pěstouny **spoustu rozmanitých věcí** (tak se vyjádřila Nora, Petra, Silva). Například online školu, úkoly (Nora, Petra), výběr vysoké školy (Nora), zdravotní stránku (Nora, Petra), brigádu nebo práci (Nora, Petra), kamarády (Petra).

„Dělaly jsme úkoly spolu, když to bylo online. Nevěděla si něco rady, tak jsme byli v kontaktu. Dělali jsme to spolu. Vybírali jsme spolu teďka vysokou školu. Takže myslím si, že všechno takhle. Jo školu, úkoly. Když léky nějaké dostane, tak prostě řekne, protože já jsem jí posílala.“ (Nora)

Mladí dospělí **se radí** s několika pěstouny (Barbora, Klára, Nora, Petra, Silva). Ale Barbora uvedla, že se bohužel velice těžko k něčemu dotlačí. Jedna pěstounka vypověděla, že si s bratry radí vzájemně, oni jí například radí s technickými věcmi, ve kterých se více vyznají (Petra).

„Když potřebuji v jakékoli oblasti poradit, tak přijdou a zeptají se. Celkem otevřeně. Nemáme žádný komunikační problém.“ (Silva)

„No to ano, o všem se radí, ale strašně těžko se k něčemu dotlačí, pořád má nějaký výmluvy, ona jako vždycky lhala, a to ji zůstalo, musím říct, permanentně lže.“ (Barbora)

„...nebo když já třeba něco potřebuju technického, tak oni mě učí třeba tu technickou stránku třeba počítače a tak dále, nebo když potřebuju vybrat nějaký elektrospotřebič, tak vždycky konzultuju s nimi, protože se v tom více orientují.“ (Petra)

Tři informantky uvedly, že svým mladým dospělým **neradí** (Jana, Leona, Radka), jedna z toho důvodu, že mladý dospělý je **hodně samostatný** (Jana), další dva z toho důvodu, že jsou dospělí a rady nevyžadují (Leona, Radka).

„No, na rady on není takový, že by potřeboval nějakou takou radu, on je hodně samostatný.“ (Jana)

„On spíš tak radit asi né, protože on je ten nejchytřejší.“ (Leona)

Všeobecné informace probírají s mladými dospělými dva informanti (inf. Alena, Leona). Dvě pěstounky uvedly, že se svými mladými dospělými **řeší jejich problémy**, kam patří například dluhy, bydlení, vyřizování sociálních dávek (takto se vyjádřily Barbora, Klára).

„Ale spíš takové, jak se má, takhle tak, co nového, jo. Víceméně on si myslí, že dělá dobře, my si myslíme, že nedělá dobře, protože je zadlužený, exekutoři ho nahánějí. Takže jako spíš takhle tak. Ale spíš jenom se ho ptám, jak jsi na tom, jak se má?“ (Leona)

„Jo řešíme dluhy, to bydlení, když měl holku, tak jsme řešili i tu jeho holku, což byla jakože příjemná změna, ale spíš ty jeho problémy, jak z toho vybruslit.“ (Klára)

Pěstounka Alena uvedla, že jeden její mladý dospělý je **hodně nesamostatný**, tak s ním **řeší vše**.

5.4 Vzájemná podpora

Co se týká finanční podpory, pěstouni uvedli, že **zpočátku** mladé dospělé **podpořili finančně** (takto se vyjádřily Barbora, Klára, Leona), dvakrát **vybavili byt** (Barbora). Jana uvedla, že mladého dospělého podpořili finančně pouze jednou.

„Prostě jsem se ji nabídla, pokud mě sama požádá, tak ji s tím pomůžu, ale rozhodla jsem se, protože ona se snaží za každou cenu ze mě vyždímat, co může, takže dala jsem ji do začátku nějaké peníze, pomohli jsme ji, nakoupili jsme ji něco do lednice a tak.“ (Barbora)

Mladí dospělí **finanční výpomoci hodně zneužívali**, proto finanční podpora ze strany pěstounů skončila (uvedla Barbora, Klára, Leona). Popsali to tak, že mladí dospělí **nadělali dluhy** (Klára), nestarají se. Pěstouni vypomůžou vždy v případech, kdy by mladí dospělí neměli ani **na jídlo** (Barbora, Klára).

„Ted'kom je to tak, že peníze, co mu budou chodit, jakože výplata bude chodit na můj účet a já z toho budu splácet ten dluh co má na bytě, samozřejmě těch dluhů je víc, takže se to musí pozjišťovat, a to co mu zůstane, tak mu budu odkládat. Část bude na stravu a tak. Takže finančně ho určitě nepodporuju, pokud se přijde najíst, tak mu to jídlo dám, ale to je všechno.“ (Klára)

„Proto ji ani nechci ted' dávat peníze, protože až zas bude zle, tak ji zas něco nakoupím, jídlo a tak, aby třeba malá neměla nedostatek, nebo tak něco, ale nebudu ji dávat peníze, musí se naučit.“ (Barbora)

Finančně vypomáhají jedni pěstouni mladé dospělé, která ještě studuje (Nora).

„Pomáhám jí i nadále po finanční stránce, jí posílám kapesné každý měsíc.“ (Nora)

Morální podporu poskytují svým mladým dospělým někteří pěstouni (Jana, Nora, Petra, Silva).

„Takže opravdu jako v tom, a jinač jako ví, po té morální stránce, ví, že kdyby měl nějaký problém, tak přijde a svěří se, a řekne, že.“ (Jana)

Tato **morální podpora** funguje i opačně **od mladého dospělého k pěstounům** (takto se vyjádřili Jana, Nora, Petra, Silva).

„A to je pro nás velká podpora, že prostě víme, že se o nás bojí, jo že.“ (Nora)

„Určitě i on mě. On je takový více pohodář, takže když se něco stane, tak mě uklidňuje. A vždycky říkal, to bude dobrý, nevztekej se, nestarej se, to se vyřeší. Takže tam byla podpora z jeho strany.“ (Petra)

Výpomoc jakéhokoli druhu, například pracovní, poskytují mladí dospělí svým pěstounům ve více případech (uvedly Petra, Radka, Silva).

„No, tak to starší dítě vlastně kdykoli jsme potřebovali, tak nás jakoby podpořilo. I pracovní.“ (Silva)

„Pomáhá mi dost. Dobré no. Protože máme malou zahrádku, tak to tam seče, no.“ (Radka)

Nulová podpora je od těch pěstounů, kteří neudržují žádné nebo minimální kontakty se svými mladými dospělými (inf. Alena, Tereza).

„Pro ni podpora je aby dobře vařila, o muže se dobře starala, měla hezký život. Vlastně s ní není, co podporovat. No nevím, v čem bych ji podporovala.“ (Alena)

5.5 Změna vztahů po nabytí dospělosti pěstounského dítěte

Vztahy pěstounů k mladým dospělým se po nabytí dospělosti oproti tomu, když bylo svěřené dítě v rodině, **nezměnily** u jedné části respondentů (inf. Alena, Jana, Nora, Petra, Radka, Silva). Vztah popsali stále jako **skvělý vztah** (Jana, Nora, Petra, Silva) nebo **dobrý vztah** (Radka).

„Pro mě ani pro manžela nic. My ji máme pořád stejně rádi, říkáme jí to.“ (Nora)

„Vztahy jsou dobré, byli a jsou. Jo jo.“ (Radka)

„Vůbec, ani v nejmenším. Úplně my to máme fakt nastavené úplně stejně. Stejně a super.“ (Jana)

Pěstouni vypověděli, že **berou pěstounské děti jako vlastní** (Jana, Leona, Nora, Silva).

„Ona to ví. A říkám, bereme ji pořád, jak by patřila k nám do rodiny.“ (Nora)

„Víceméně ten vztah se nezměnil. Protože já ho furt beru jako vlastního.“ (Leona)

Dvě informantky uvedly, že měly **dříve** spolu **hezký vztah**, ale ten se díky kamarádům v dospělosti **změnil** (toto uvedla Klára, Leona). **Důvěra se změnila v nedůvěru** (uvedla Leona).

„No tak samozřejmě, protože ono to přišlo malé tříleté mimino, které bylo na vás víceméně závislé a takže ten vztah byl takový úplně jiný, že takový vyjuchňaný, měli jsme hezký vztah spolu, ale bohužel teďkom jeho kamarádi a přátelé se dostali o pozici výš, než rodina, takže podle toho i ty vztahy tak vypadají.“ (Klára)

„Ale spíš se změnila ta důvěra v nedůvěru. Protože já už mu opravdu nemůžu věřit.“ (Leona)

Informantka Tereza vypověděla, že se **vztahy změnily** k horšímu.

„Že se tady necítí dobře to byla jako její odpověď, že se tady necítí dobře a šla bydlet ke kamarádce.“ (Tereza)

Pěstounka Barbora uvedla, že se vztahy **změnily**, dříve v rodině byla na pěstounce hodně závislá.

„No samozřejmě, když byla u nás, tak byla hodně strašně byla na mě závislá, musela jsem se jí věnovat každou svou volnou minutu, byla hrozně zanedbaná.“ (Barbora)

5.6 Změny v životě pěstouna po přijetí dítěte do pěstounské péče

Pěstounky vypovídaly o tom, že pro ně bylo přijetí dítěte do pěstounské péče **velká změna** (toto vypověděly inf. Alena, Jana, Klára, Leona, Radka, Silva, Tereza), **život se jim obrátil naruby** (Klára, Silva).

„Předtím to bylo, jakože do práce, domů, do práce a teďkom to nabralo trošku jiný rozměr. No takže to byla velká změna.“ (Klára)

„No život se nám obrátil úplně naruby, protože (smích), a aby vždycky mělo přijít nejmladší dítě do rodiny. To dítě, když přišlo, tak přišlo vyloženě věkově mezi naše děti. A prostě byly tam takový jakoby poziční boje jako ze začátku.“ (Silva)

Pro jednu informantku, která si vzala do péče své bratry, byla změna v tom, že si musela vybrat **pouze jeden obor na magisterském studiu**, další velkou změnou bylo pro ni

přestěhování do nového bytu, jinak prostředí zůstalo pro děti stejné, a **rozešla se s partnerem** (Petra).

„Takže co byla změna, tak jsem musela si vybrat jenom jeden obor, protože jsem si říkala, že to bych asi nezvládla. Takže to jsem změnila a to byla asi taková největší změna.“
(Petra)

Přijetí dítěte do péče bylo pro pěstounky **obohacení** (takto se vyjádřily inf. Alena, Klára), informantka Alena se vyjádřila tak, že **znovu omládla**. Pěstounka Nora vypověděla, že ji přijali do rodiny **s radostí**.

„...oni obohatili můj život o to, že jsem vlastně jakoby znovu omládla, že vlastně ty děti se mnou začaly žít nový život.“ (Alena)

„... tak jako prostě s radostí jsme všichni tady toto měli jo.“ (Nora)

Pěstounky to také vykreslily tak, že **si musely zvykat** na někoho dalšího, postarat se o něj (Jana, Leona, Silva).

„No museli jsme si zvykat. Nebylo to tak hned jednoznačné. Prostě jsme se museli celá rodina tak nějak sepnout a začít si zvykat jeden na druhého. Chtělo to čas, než jsme nějak takhle tak se dali dohromady.“ (Leona)

Učily dítě řádu, pravidlům v rodině (toto popsaly Barbora, Jana, Silva).

„Ale tam ty problémy byly opravdu v tím, že to děcko se muselo naučit nějakým, v nějakém řádu.“ (Jana)

Informantky vypověděly, že musely dítěti věnovat **větší péči, bylo to náročnější** než péče o vlastní děti (Barbora, Tereza). Barbora v tom ale viděla **velký smysl**, že přestože je problematičtější, může ji **připravit do života**.

„...a teď jakoby jsem měla první tu neteř, takže tam měla to ADHD jakože poruchy v chování a jakože různých takových že věcí, takže s ní byla větší péče. Jakože více času s ní musel člověk strávit, více kolem školy lítat, vlastně to bylo takové náročnější, no.“
(Tereza)

„Viděla jsem v tom strašný smysl, že ji pomohu připravit ji do života a že dodělá tu školu, aby nemusela být v tom ústavu. Takže toto byl náš cíl. Že když to dítě chce u nás zůstat,

my ho chceme, i přes veškeré problémy, co vám budu říkat, ona byla velice problematická.“ (Barbora)

5.7 Vývoj vztahu s dítětem po přijetí do pěstounské péče a v průběhu péče

Pěstounky uvedly, že po přijetí dítěte do pěstounské péče jim **brzy začali říkat mami, tati** (inf. Alena, Klára, Leona). **Dítě bylo vděčné, milé, přítulné** (Jana). Rychle začalo projevovat **lásku** (Barbora)

„Oni byli takoví tvární, za měsíc mi říkali maminko a vlastně i tím, že jsme byli taková rodina, kde potom ty sestry přibyly, tak se jim ani nezdálo, že to není nic normálního, maminko, tatínku. Manželovi hned, manželovi říkali hned tatínku, to byl tatínek jak vzatý. A mě tak do měsíce hned.“ (Alena)

„No on mi docela rychle začal říkat mami, asi po měsíci, tak to byl úspěch myslím si.“ (Klára)

„...tak on byl vděčný za to teplo, za tu teplou vanu. Takže on byl takový jako strašně milý, přítulný jako.“ (Jana)

„Takže samozřejmě, když jsme si ji brali, tak ona kupodivu, ona tu lásku potřebovala, tak se rychle začala i projevovat tu lásku i jako až hodně, ona mě objímala při každé příležitosti, líbala mě, já protože dokážu mít ráda všechny děti, tak dokážu odpouštět, tak pro mě to nebyl problém jako mít ji ráda neustále.“ (Barbora)

Pěstounky vylíčily, že **socializace** proběhla **bez problémů**, a byla celkem **rychlá**. (takto se vyjádřily Jana, Leona, Nora, Petra, Radka, Silva). Dvě informantky to přisuzovaly **známému prostředí** (Petra, Radka), **vztahy byly dobré dříve i potom** v pěstounské péči (Petra, Radka).

„Jako já si myslím, že naše děti se v brzké době zadaptovaly.“ (Leona)

„Ale ale bylo to, víte co, nevybavuju si to časově, jestli to bylo půl roku nebo jestli to bylo tři měsíce. Ale jako zvládlo se to celkem rychle. Tak já jsem je přijala prostě do houfu, a mám, měla jsem se všema od začátku vztah prostě takový mateřský, bych řekla.“ (Silva)

Jedna informantka popsala, že **socializace** byla **dlouhá**, trvala asi rok po příchodu z dětského domova (Nora).

„Rok, rok říkám, jsme měli problémy, kdy třískala hlavou o stěnu. Museli jsme ji uspávat na rukách, protože z toho domova měla takové ty, že než usnula, i když jsme vedle ní leželi, tak takové trhavé spaní. Rok trvalo, než se dostala do takového a nebála se. Ani do školky jsme ji nemohli dát, ani na půl dne, protože řvala, držela se, že tam nechce zůstat jo, že prostě než se z toho dostala tady z toho psychického stavu, a pak už to bylo všechno jako v pořádku.“ (Nora)

Pěstounky si v rodině **nastavily pravidla, byly důsledné**, ale **vztahy se tím nenarušily** (Barbora, Petra). Barbora také popisovala, že se dítěti neustále věnovala, učila se s ní, připravovala ji pro život. Díky tomu dítěti rostlo **sebevědomí**.

„No, takže dennodenně jsme si stanovili pravidla a co mi strašně pomáhalo v tom vztahu, tak byly pravidla. A to je strašně špatně, ta důslednost je důležitá. Nejlepší výchovný prostředek, takže na začátek jsme si stanovili pravidla na začátku jsme si pravidla napsali na papír a dali na nástěnku a taky co je za porušení těch pravidel a co je za to, když se dodrží. Takže jsme si vytvořili perfektní vztah. Ale ten vztah myslím si, byl moc pěkný.“ (Barbora)

„Občas jsem musela, občas jsem musela pokřičet, občas jsem musela nastavit nějaké hranice. Ale většinou ta domluva fungovala jako velmi dobře. Myslím si, že jako ty vztahy nebyly nějak narušené tím, že jsem musela být přísnější, ale jako občas byli naštvaní, že něco. Fungovalo to.“ (Petra)

Dvě informantky popsaly, že **v pubertě nastal zlom**, dítě si začalo uvědomovat svou identitu, v domácnosti docházelo ke **krádežím** (Klára, Leona).

„Takže já myslím, že do té puberty to nějak neřešil a byl u nás jako doma. V té pubertě si tu svoji identitu začal jako víc uvědomovat a pochopil, že je to romské dítě.“ (Klára)

„Jojo, on prostě přijede občas a my už trneme, co teda, peněženky schoveme, schováváme, protože nevíme, co se může ztratit. Takže jsme už tak vycvičení. Jsme byli tak ke konci potom vycvičení, že jsme chodili spát s klíčem a s kabelkou, peněženkou a kdykoliv něco zapípalo, tak jsme byli v pohotovosti. My jsme dokonce museli namontovat v baráku kamerový systém.“ (Leona)

5.8 Vývoj vztahu s dalšími členy rodiny

Tady v tomto případě se výpovědi respondentek hodně shodovaly. Popsaly, že rodina je vzala mezi sebe skvěle, **zapadli do rodiny** (inf. Alena, Barbora, Jana, Klára, Leona, Nora, Silva, Tereza). Vlastní děti pěstounů berou pěstounské děti jako členy rodiny (toto uvedly Barbora, Nora, Silva, Tereza), mají s nimi **hezký vztah**.

„A oni byli všichni úplně úžasní. Prostě všichni ty děti přijali úplně se vším, a prostě nikdo nikdy mezi nima nedělal rozdíly.“ (Silva)

„Jo jo on zapadl do celé naší rodiny, on mojí mamku bere jako babičku, takže opravdu jako, tam to je, on se nevyhýbá nikomu.“ (Jana)

„Tak tam ona ho měla, vždycky jako říkala mu bráško a vždycky když se otevřely dveře, tak skočila na něho.“ (Barbora)

U dvou informantů **zůstala rodina stejná a vypomáhala** pěstounce (Petra, Radka).

„Jo, tak hodně jsme fungovali s babičkou, s dědou. Ti třeba mi i pomáhali. Já jsem teda se snažila teda ještě dostudovat, a tak když jsem měla třeba odpolední přednášky, tak mi vyzvedávali toho nejmladšího ze školy, protože ti dva už se postarali. Takže s těmi jsme byli často v kontaktu.“ (Petra)

5.9 Vztahy pěstounského dítěte ve škole, s kamarády

Co se týká školy, informantky vypověděly, že jejich pěstounské děti měli **vztahy ve škole bezproblémové, učitelé je brali** (Jana, Klára, Nora, Petra, Tereza). Bezproblémové vztahy ve škole mělo i jedno ze dvou svěřených dětí pěstounky Leony a Silvy. Ti stejní pěstouni vypověděli, že i **vztahy kamarádské byly bez problémů**. Informantka Radka popisovala, že vnuk na školu moc nebyl, ale vztahy kamarádské měl bez problémů.

„Jo, jo, tak tam to bylo úplně v pořádku. On, on se fakt adaptoval strašně dobře, protože i když přecházel školy, jak jsme si ho vzali. Naopak aj ti učitelé říkali, že on má takovou schopnost získat si kamarády A ale opravdu neměl žádné problémy si získat kamarády, získat učitele. On byl opravdu takový kamarádský. Takže i ti učitelé ho brali, prostě měli ho fakt rádi.“ (Jana)

Dvě informantky uvedly, že měly jejich pěstounské děti velice **špatné vztahy ve škole i s kamarády** (inf. Alena, Barbora). Pěstounská dcera **byla agresivní a kradla**, děti se s ní nechtěly bavit (inf. Alena).

„Ona provokuje, to jo, je to prostě člověk takový drzý, provokativní, takže ona provokuje všechny kolem sebe, ale ona byla na začátku takové to šedé káčátko v těch šestnácti, takže ony ji to ty holky dávaly sežrat pořádně. Takže měla velice špatné vztahy ve škole, no ale potom se to zlepšilo, ale nikdy ty vztahy neměla úplně dobré.“ (Barbora)

Jedna informantka uvedla, že syn **odmítal přípravu do školy** (Klára), přesto ho část **učitelů a kolektiv podporoval**.

„No on přesto, že to byl ve škole lump, já byla ve škole furt, protože on odmítal nějaké pravidla dodržovat, pro něho bylo všechno jako dobré a dostačující, takže příprava do školy podle toho i vypadala, ale přesto všechno měl pár učitelů, kteří ho podporovali a měli ho rádi a i v kolektivu na té základce to bylo úplně v pohodě.“ (Klára)

Jedno ze dvou pěstounských dětí třech informantek Aleny, Leony a Silvy bylo ve škole považováno za **outsidera**. Pěstounské dítě Silvy se dokonce stalo **obětí šikany**.

„Oni děcka se jí víceméně posmívaly.“ (Leona)

„Akorát u toho druhýho dítěte, protože jako budu mluvit otevřeně. Je to Romka, takže tam jsme zažili šikanu a takový jako. Tam to bylo složitější.“ (Silva)

5.10 Kontakty s biologickou rodinou

Kontakty s biologickou rodinou byly a jsou, jak popsali pěstouni, u většiny mladých dospělých **minimální** (inf. Alena, Barbora, Klára, Leona). Jedna pěstounka uvedla, že pěstounské dítě samo kontaktovalo biologickou matku i otce, ale **vztahy se navázat nepodařilo** (inf. Alena). Jedna informantka uvedla, že mladá dospělá má **občasný telefonický kontakt s otcem** (Barbora), jedna **kontaktovala svého otce**, ale kontakty **ukončila** (inf. Alena). Telefonický kontakt s biologickými rodiči uvedla ještě Leona.

„Ona vlastně se kontaktovala se svými biologickými rodičema, protože nechtěla věřit, jak to opravdu je. Protože ona má starší sourozence, které vychovávala jakoby jejich teta z dětského domova. Tak u ní to vypadalo, jako že ta jejich mama žije se svým přítelem, má šest jiných dětí a žijou teda doopravdy na pokraji bídy a nouze. A tak se jí nepodařilo

vlastně ani tu mamu najít. Protože vlastně tam, kde měla být, v tom, no..., azylovém domě, tak tam není, už zase je v jiném azyláku.“ (Alena)

„No ty kontakty s dcerou ona nevyhledávala, dcerka dokonce říkala, že se ji zapírala, že když ji potkala na ulici a řekla, že k ní chce jít, tak měla vždycky výmluvy, takže ne, že i teď když se ji zeptáte byla jsi s mámou, tak říká, že ne, že máma si mě vypla úplně, ne nejsem vůbec s mámou v kontaktu. A ten tata má rodinu. Řekla bych minimální. Občas možná telefonicky a i ten facebook.“ (Barbora)

„No kontaktovala se s tatínkem, ale napsala mi, že je to prostě primitiv a fakt mu jde jenom o ty peníze, aby ji obrali.“ (Alena)

Pěstounka uvedla, že dítě mělo dříve i nyní **kontakt se svou biologickou sestrou, bratrem** (inf. Alena), jedno pěstounské dítě kontaktovala přímo jeho biologická sestra (inf. Klára).

„Ale mají 3 sourozence vlastně, ta sestra je s ní v kontaktu.“ (Alena)

Společným rysem, který pěstouni popsali, je to, že děti **špatně prožívaly** kontakty s matkou, s biologickou rodinou (inf. Alena, Klára, Nora).

Ale našla toho tátu v azylovém domě a napsala mi opravdu, že už vůbec nestojí o to, aby se s ním stýkala, že je hrozný. No takže aji to ji trošku položilo.“ (Alena)

„...to strašně špatně prožívala, že tam měla úplně záchvaty, že doktor musel přijet a píchnout jí injekci. Prostě, jak si ji vzala na jeden den domů a druhý ji vrátila, tak to děcko se úplně sesypalo.“ (Alena)

„Asi před pěti rokama se mu ozvala jeho biologická sestra, to bylo v době, kdy jsme si říkali, že už se začíná tak nějak stabilizovat, začínalo to být dobrý, no a ona se mu ozvala a úplně ho rozsekala. Oni mu furt psali, že by se s ním chtěli setkat, no nejvíc ho rozsekala informace, že vlastně má sedm bratrů, jednu sestru a všichni jsou doma s rodiči, jenom on jediný je pryč.“ (Klára)

„A podruhé, když se ozvala ta její matka, tak z toho měla taky jako prostě v těch dvanácti, jedenácti, silný astmatický záchvat.“ (Nora)

Bez kontaktu s biologickými rodiči byly čtyři pěstounské děti (uvedly to Jana, Petra, Silva, Tereza). Dvě informantky uvedly, že děti **kontakty odmítali**, vyhýbaly se jim

(Jana, Petra). U dvou respondentů nebyl zájem ze strany biologických rodičů (Silva, Tereza). V jednom případě kontakty s matkou být nemohly, protože umřela (Radka).

„On on to prostě odmítal.“ (Jana)

„...nikdy neprobíhaly ani kontakty s rodinou, protože nebyl zájem z té druhé strany.“ (Silva)

Dvě informantky vypověděly, že biologické matky navázaly později kontakt se svými dětmi (Nora, Petra), tyto **děti se k nim později vrátili**. U pěstounky Petry **byl kontakt s otcem zachován**.

„On k ní ze začátku opravdu nechtěl chodit. Ale potom, jak ta maminka povolovala, kupovala, tak si ho víceméně omotala kolem prstu.“ (Petra)

„No pak se to až v těch 18 zlomilo, až se oni začli stýkat, někde v ..., přes ten facebook si dávali ty schůzky. No a ta jí to tak navykládala, že sociálka jí to vzala, že jí to nechtěla dát, že o ni bojovala. A takovým způsobem, že jí chce nahradit všechny ty roky, co ztratila.“ (Nora)

5.11 Prožívání odchodu pěstounského dítěte z rodiny do dospělého života

Tři informantky vylíčily, že odchod dítěte z rodiny braly jako přirozenou součást života, odchod **byl bez problémů**, informantky věděly, že jejich mladí dospělí **jsou samostatní a dokážou se o sebe postarat** (toto uvedly Jana, Petra, Silva), staví se k životu **zodpovědně** (Silva).

„A já jsem mu vysvětlovala, že ... jakože když rodičům tak brzy odchází dítě z domu, že je to pocta, že se dokáže sám o sebe postarat.“ (Jana)

„Ale beru to tak, že on se taky chce osamostatnit už, končí školu a tím že jako je schopný se sám o sebe postarat, tak to beru jako takové, jo že zvládli jsme to spolu, že on je samostatný, a je schopný jako sám fungovat.“ (Petra)

„Uhm, víte co, úplně přirozeně, tak jako když vám odejde dítě jakoby dospělé, protože v podstatě se vrací všichni, všichni stejně. A když šli za svou prací, a stavěli se do života jako zodpovědně, tak já jsem nikomu nebránila.“ (Silva)

Dvě informantky uvedly, že odchodu dítěte z rodiny **nebránili** (inf. Alena), **počítali s tím** od začátku (Barbora), připravili jim podmínky pro dobrý start (Barbora).

„Já jsem si říkala, co chce, to má, nemůžete nikomu bránit.“ (Alena)

„No nijak zvlášť samozřejmě, protože jsme s tím počítali celou dobu, že.“ (Barbora)

Tři informantky nesly odchod mladého dospělého z domu **velmi těžce** (Klára, Leona, Nora), **bály se**, že **klesne na úplné dno** (inf. Alena, Klára, Leona). Klára popisuje, že ale na druhou stranu se jim doma hodně **ulevilo** (Klára), protože se už v rodině **necítili bezpečně**. Pěstounka Nora vyličila odchod mladé dospělé z rodiny jako velmi těžký, protože ona v 18 letech odešla ke své biologické matce.

„No já jsem to nesla velmi těžce, protože já jsem věděla, že buď může úplně klesnout na to dno“ (Klára)

„Špatně jsem to snášela, ale z druhé strany se nám i neskutečně ulevilo. My jsme měli najednou doma, jakože klid a pohodu, nemusela jsem spát s peněženkou pod polštářem, jakože už jsem si začala užívat takovou tu volnost no.“ (Klára)

Pěstounka Radka uvedla, že mladý dospělý s ní ještě žije ve společné domácnosti a studuje, takže tam se s nabytím dospělosti ještě nic nezměnilo. Informantka Tereza projevila **lítost** při odchodu pěstounských dětí z rodiny, vysvětlila to tím, že **nevědí, do čeho jdou**.

„mi bylo líto, protože udělala chybu, že nedodělala ani školu, že ji chyběly tři měsíce a nechala se vlastně takhle ovlivnit, to mě jakoby vadilo, no a u ..., když to tak vezmu, tak spíš mi bylo líto, že se pouští do něčeho, ani školu neměla ještě dodělanou a jakože chtěla žít sama, no, což mi bylo také líto, že neví, do čeho jde.“ (Tereza)

6 Podoba vztahu pěstouna s mladým dospělým

Díky analýze dat jsem dospěla ke zjištění dvou hlavních linií vztahů v pěstounských rodinách, vztahů mezi pěstouny a dospělými svěřenými dětmi. Pěstounská péče, kde se podařilo vytvořit vztah „jako rodiče a děti“, a druhou hlavní linií je vztah „komplikovaný“.

6.1 Vztah „jako rodiče a děti“

Do první kategorie jsem zahrнула informantky, které hodnotí vztah mezi pěstouny a dospělými svěřenými dětmi jako vztah „jako rodiče a děti“. Toto popisuje pět informantek z deseti. Je to rodina Jasmínova, Narcisova, Pampeliškova, Růžičkova a Sasankova. Vylíčili vztah jako hezký nebo dobrý vztah, scházejí se pravidelně, udržují telefonický kontakt, v případě potřeby si vypomáhají. Probírají spolu spoustu různých témat, mluví spolu víceméně o všem, a nemají mezi sebou žádnou komunikační bariéru. Kontakty mezi sebou zdůraznili jako těsné kontakty, vzájemně se podporují, poskytují si morální oporu i jakoukoli jinou podporu.

Informantky popsaly vztahy se svými svěřenými dětmi jako skvělé vztahy, které se v průběhu pěstounské péče, ani při přechodu do dospělosti, nezměnily. Popsaly, že socializace dítěte u nich v nové rodině proběhla v pořádku. Dítě nemělo s přizpůsobením v rodině víceméně žádné problémy. Bezproblémové navázání se podařilo i u vazby na vlastní děti pěstounů, a na celou pěstounskou rodinu. Rodina je přijala bez kompromisů. To svěřeným dětem určitě také ulehčilo adaptaci na pěstounskou rodinu. Stejně tak to popisuje Berger, Luckman (dle Sychrová, 2015, s. 76), že primární socializace probíhá v rodině skrze „významné druhé“, těmi můžou být také pěstouni, a díky nim proběhla u pěti informantek socializace v pořádku.

Při přechodu do dospělého života o ně pěstouni neměli ani v nejmenším strach. Věděli, že jejich svěřením dospělí chlapci a dívky se staví k přechodu zodpovědně, jsou samostatní a dokážou se o sebe postarat. Odchod z pěstounské rodiny byl tedy pro ně i pro mladé dospělé bezproblémový. Pěstouni věděli, že se na ně můžou spolehnout, a navíc si byli jisti, že jejich svěřené děti se budou díky dobrým vztahům k pěstounům a celé pěstounské rodině pravidelně vracet a udržovat s nimi nepřetržité kontakty. Jak uvádí Rogge (2018, s. 49-52), dítě je schopno se odpoutat od rodičů pouze v případě, když cítí ochranu a

bezpečí. Pro mladého dospělého je ze strany rodičů důležité bezpodmínečné přijetí, podpora k samostatnosti, posilování sebevědomí. Rodiče představují pro své děti takzvaný osobní model svým vlastním životem. To se u této skupiny pěstounských rodin podařilo.

U této kategorie vztahů bylo mezi svěřenými dětmi a pěstouny vytvořeno bezpečné citové pouto, dítě bylo bezpodmínečně přijato do nové rodiny, svěřenému dítěti byl vytvořen a zajištěn pocit bezpečí a důvěry, díky kterému se svěřené dítě na svoje pěstouny navázalo a vytvořilo s ním vztahy podobné vztahům mezi rodiči a dětmi. Toto zdůrazňuje také Hughes (2017, s. 20-23) jako výchovu založenou na teorii attachmentu.

6.2 Vztah „komplikovaný“

Do druhé kategorie jsem zahrнула informantky, které hodnotily vztahy mezi pěstouny a svěřenými dospělými chlapci a dívkami jako vztahy nějakým způsobem komplikované nebo zvláštní. K takovým vztahům se vyjádřilo pět informantek z deseti. Je to rodina Azalkova, Bledulova, Kopřivova, Levandulova a Tulipánova. Vyličili vztahy nějakým způsobem jako problematické. Vyjádřili se například tak, že nemají momentálně s mladým dospělým žádný vztah, nebo že mladý dospělý utekl z domu, rozešel se se svými pěstouny ve zlém. Dalším příčinou komplikovaných vztahů bylo, že svěřený dospělý byl nucen domácnost opustit z toho důvodu, že s ním byly velké problémy díky krádežím, agresivitě. Tito pěstouni mají se svými svěřenými chlapci a dívkami pouze omezené kontakty, víceméně telefonické, kdy se mladí dospělí například ozvou, když se něčeho dožadují, když potřebují vypomocť finančně, když nemají co jíst, nebo se svým dřívějším pěstounům neozývají vůbec.

K problémům se vztahy s pěstouny může dojít ve fázi osamostatňování přijatého dítěte. Toto může být v období dospívání pro pěstouny náročnější. Dospívající má větší tendence neposlouchat pěstouny, když nejsou jeho rodiči. O tom hovoří například informantka rodiny Bledulových, kteří dostali do péče dívku v pozdějším věku, v 16 letech, a nebylo možné již dostatečnou vazbu mezi pěstouny a svěřenou dívkou vybudovat. Tak o tom hovoří i Vágnerová (2012, s. 149).

Kopřivovi a Levandulovi popisovali, že měli dříve vybudovaný hezký vztah, který se ale v pubertě začal lámat. Jak vysvětluje také Vágnerová (2012, s. 149), v tomto období dochází k proměně citové vazby k rodičům nebo pěstounům. Někteří jedinci ale proces

osamostatňování a svoji svobodu nezvládnou. Často to není důsledek špatné výchovy, ale do popředí vstupuje nezralost a špatné genetické dispozice jedince.

Kopřivovi a Levandulovi rovněž vypověděli, že se jejich dospívající navázali na špatnou partu. Kamarády začali brát jako nejdůležitější lidi ve svém životě, proto se vztah k pěstounům změnil. Toto vysvětluje i Vágnerová (2012, s. 167), že vrstevnická skupina hodně ovlivňuje chování dospívajících. Podřízení partě může mít na jedince negativní vliv v tom případě, kdy nemohla být do období dospívání vytvořena silná citová vazba na rodinu biologickou nebo náhradní. Dospívající se v tomto případě budou chovat dle party, ve které žijí, a nebudou se ohlížet na to, zda to společnost hodnotí jako nepřijatelné chování. Jak říká Matějček (2002, s. 66), pokud dítě v rodině nemohlo získat základní životní důvěru, bohužel nedosáhlo své pravé zralosti. Zdravou sebedůvěru může dítě získat pouze díky zažití důvěry, bezpečí a jistoty ve svém životě, kterou když nezažilo, neumožní mu to získat tu pravou osobní identitu.

Rodina Tulipánova se mi jevila při popisu kontaktů s mladým dospělým zvláště, bez emocí. Informantka stroze sdělila, že nemá s mladými dospělými žádný vztah, že nemají spolu žádné kontakty, že se od někdejší pěstounky mladé dospělé distancují. V její výpovědi šlo rozpoznat pasivitu, absenci expresivity, jak popisuje Polansky (dle Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 145) takzvané apatické matky. Popisuje to emocionálním znečitlivěním, navazováním pouze povrchních vztahů, osamělostí. Stejně se mi jevila uvedená informantka. Pokud byla ve své výchově emocionálně necitlivá, nemohla si ke svým svěřeným dětem najít bližší vztah. Svěřené dívky odešly z rodiny ihned po nabytí dospělosti. Je to ale jen jedno z možných vysvětlení.

7 Shrnutí výsledků a diskuse

Cílem mého výzkumu bylo analyzovat pokračování vztahu mezi pěstouny a svěřenými dětmi v dospělosti po ukončení pěstounské péče. Zda a jaký vztah – z pohledu pěstounů – pokračuje mezi pěstouny a svěřenými dětmi v dospělosti po ukončení pěstounské péče.

Pěstounky uvedly, že k přijetí dítěte do pěstounské péče je přivedla touha po dalších dětech, chtěli dítěti pomoci nebo dát svému životu smysl. O těchto motivacích hovoří i Škoviera (2006, s. 37) jako o motivech zveřejněných a neverejných. Skryté motivy jsem v rozhovorech neobjevila.

Vztahy pěstounů s mladými dospělými hodnotilo pět informantů jako dobrý nebo hezký vztah, kde čtyři zdůraznili vztahy tak, že pěstounské děti berou, jak by to byli jejich vlastní děti. Mezi těmito pěstounskými dětmi a pěstouny bylo vytvořeno bezpečné citové pouto, dítě bylo bezpodmínečně přijato, vytvořen pocit bezpečí a důvěry. Toto zdůrazňuje také Hughes (2017, s. 20-23) jako výchovu založenou na teorii attachmentu. Zjištění se shoduje s kvalitativním výzkumem z roku 2011, kde Ahrens, DuBois, Garrison, Spencer, Richardson, Losano zjistili, že významnými nerodičovskými dospělými v životech mladých mohou být jejich bývalí pěstouni.

Druhá polovina informantů popsala vztahy jako zvláštní nebo komplikované. Jedna pěstounka vylíčila, že s mladými dospělými nemá vůbec žádný vztah. Mezi pěstouny a svěřenými dětmi se projeví nejisté vztahy a problémy s citovým poutem. Tyto moje zjištěné výsledky se téměř shodují s výsledky švédské studie, jak uvádí Andersson (2009, s. 21-23), kde se nejisté vztahy projeví u 11 z 20 mladých dospělých.

Co se týká přesunů mezi zařízeními nebo rodinami, v profilech jsem uvedla, že pouze jeden přesun zažilo pět informantů. Čtyři z nich šli přímo z biologické rodiny do pěstounské rodiny, jedno dítě šlo přímo z dětského domova do pěstounské rodiny. U čtyřech z těchto pěti dětí se podařilo navázat hezký vztah s pěstouny. U jednoho dítěte ovšem došlo k navázání komplikovaného vztahu s pěstounem, přestože zažilo pouze jeden přesun z biologické rodiny do pěstounské péče. Výsledky zjištěné v mém výzkumu se shoduje se studií Yvonne Unrau z roku 2010, která uvádí, že čím méně přesunů mezi zařízeními a rodinami, tím méně psychologických dopadů na dítě a nižší pravděpodobnost, že se u dítěte vyskytnou problémy v chování.

Podoba kontaktů se dle výpovědí pěstounů odvíjí od toho, zda mají pěstouni navázány dobré vztahy s mladými dospělými. Polovina pěstunek, kde mají mezi sebou hezké vztahy, vylíčila kontakty s mladými dospělými jako velmi časté, scházejí se při různých příležitostech, když si potřebují vzájemně vypomocet, a jsou také v pravidelném telefonickém kontaktu. Nepravidelný telefonický kontakt často bez přímého kontaktu nebo nulový kontakt uvedla druhá polovina informantů. Ke stejnému závěru došel i Andersson (2009, s. 13) ve své studii.

Mladí dospělí komunikují se svými pěstouny spoustu rozmanitých věcí, například online výuku, úkoly, zdraví, brigádu, práci, kamarády. Polovina mladých dospělých se se svými pěstouny radí. Druhá polovina se s pěstouny neradí z toho důvodu, že je hodně samostatná nebo již v dospělosti nepocítují nutnost se s pěstouny radit. U třech informantů řeší mladý dospělý se svými pěstouny svoje problémy, například bydlení, dluhy, sociální dávky.

Z výpovědí vyplynulo, že pěstouni své mladé dospělé zpočátku podporovali finančně, pomohli jim do začátků. Toto vypověděli tři informanti. Tito mladí dospělí ovšem podpory začali hodně zneužívat, proto pěstouni takovouto výpomoc ukončili. Morální podporu poskytují dle svých výpovědí čtyři pěstouni, a tato morální podpora funguje i opačným směrem od mladých dospělých k pěstounům. Morální podpora funguje u informantů, kde bylo vytvořeno bezpečné citové pouto, kde mají pěstouni pravidelné kontakty se svými mladými dospělými, scházejí se a vzájemně si vypomáhají. Způsoby pomoci se shodují s výpovědí Sýkorové (2007, s. 166-168).

Vztahy pěstounů se po nabytí dospělosti pěstounských dětí nezměnily u šesti informantů. Vztah mezi sebou vidí jako stále dobrý. Čtyři informanti ho popisují jako skvělý vztah a pěstounské děti berou jako své vlastní děti. Tři informantky uvedly, že po nabytí dospělosti došlo ke zhoršení vztahu díky kamarádům. Tento vztah byl dříve v pěstounské rodině dobrý. Jak uvádí i Vágnerová (2008, s. 33-35), v dospělosti se stávají významnějšími vztahy oproti rodinným vztahy partnerské a přátelské.

Ve druhé části rozhovorů jsme se s pěstounkami dostaly do minulosti a bavily jsme se o tom, zda a jaké změny prožívaly po příchodu pěstounského dítěte do rodiny. Sedm pěstunek vypovědělo, že to pro ně byla velká změna, život se jim obrátil naruby. Bylo to pro ně obohacení, musely se postarat o někoho dalšího a věnovat se jeho péči. Přestože

pěstouni procházejí odbornou přípravou, jak popisuje Sychrová (2015, s. 61-63), je to pro ně obrovská změna v životě.

Po přijetí dítěte do pěstounské péče proběhla socializace v náhradní rodině bez problémů a byla celkem rychlá u šesti informantů, a i vztahy k pěstounům si navázali děti rychle. Jedna informantka vylíčila, že u jejího pěstounského dítěte trvala socializace asi rok. Přisuzuje to délce pobytu v dětském domově. Stejně to popisuje Matějček a kol. (1999, s. 73-90), který mezi významnými činiteli ovlivňující socializaci v náhradní rodině uvádí situační činitele (pobyt dítěte v ústavu a jeho délka).

Vztahy s dalšími členy rodiny se vytvořily bez problémů u osmi informantů z deseti, rodina je přijala mezi sebe, do rodiny zapadli.

Co se týká vztahů ve škole a kamarádských vztahů, ty byly bezproblémové u sedmi dětí. Tři děti byly ve škole outsidersy, a jedno z nich zažilo ve škole i šikanu. U dvou dětí se pěstouni potýkali se špatnými vztahy ve škole i s kamarády z důvodu agresivity, krádežím. Jedno dítě odmítalo přípravu do školy, přestože ho učitelé i spolužáci podporovali. Špatné vztahy ve škole přisuzovali rodiče sociálním činitelům (biologickým rodičům) a biologickým činitelům (genetickým faktorům), jak vysvětluje Matějček a kol (1999, s. 73-90).

Kontakty s biologickou rodinou jsou minimální u čtyřech informantů. Úplně bez kontaktu s biologickými rodiči byli a jsou čtyři mladí dospělí, kteří buď kontakty odmítali, nebo o ně nebyl zájem ze strany biologických rodičů. V jednom případě matka umřela, takže kontakty být nemohly. Pěstounky také uvedly, že dvě biologické matky navázaly v pozdější době se svými dětmi kontakt, projevíly o ně zájem, a dvě děti se vrátily zpátky do biologické rodiny. Jen ve dvou případech tedy došlo k úpravě poměrů a aktivizaci biologického rodiče, jak o tom hovoří také Pazlarová (2016, s. 169-170).

Odchod pěstounského dítěte z rodiny po nabytí jeho dospělosti prožívali tři informanti jako bezproblémový, pěstouni věděli, že jejich mladí dospělí jsou samostatní, k životu se staví zodpovědně a dokážou se o sebe postarat. Dvě informantky odchodu nebránily, počítaly s tím. Tři informantky prožívaly odchod mladého dospělého velmi těžce, bály se, že mladý dospělý osamostatnění nezvládne a klesne na úplné dno. Jedna informantka vylíčila odchod jako velmi náročný, protože její milované pěstounské dítě odešlo po

nabytí dospělosti ke své biologické matce. Jedna informantka projevila lítost při odchodu, vysvětlila to tím, že mladí dospělí nevědí, do čeho jdou.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo analyzovat pokračování vztahu mezi pěstouny a svěřenými dětmi v dospělosti po ukončení pěstounské péče. Zda a jaký vztah – z pohledu pěstounů – pokračuje mezi pěstouny a svěřenými dětmi v dospělosti po ukončení pěstounské péče.

V konceptuální části své práce jsem na základě studia odborné literatury vysvětlila dlouhodobou pěstounskou péči jako kontext budování vztahů obdobných vztahům mezi rodiči a dětmi a mezi sourozenci, popsala jsem pěstounskou péči jako jednu z forem náhradní rodinné péče, a vylíčila proces budování a zachování kvalitních citových vztahů mezi náhradními rodiči a svěřenými dětmi. Ve druhé kapitole jsem se zabývala vztahy mezi členy rodiny, zdůraznila důležitost vztahové vazby, popsala vztahy v rodině v kontextu současné západní společnosti, vymezila role v rodině, a popsala vztahy a role v rodině po odchodu dětí z domácnosti, v období dospělosti dětí.

Ve výzkumné části mé bakalářské práce jsem popsala cíl výzkumu a výzkumnou otázku, vysvětlila metodu a techniku výzkumu, zdůraznila etickou stránku výzkumu, a popsala svůj výzkumný soubor. Data získaná formou polostrukturovaného rozhovoru jsem poté zpracovala. Nejdříve jsem své informantky představila v jednotlivých profilech, poté interpretovala výzkumná data podle hlavních kategorií, dále zjištěné vztahy mezi pěstouny a mladými dospělými podložila odbornou literaturou. Nakonec jsem shrnula výsledky z hlediska naplnění cílů, a svoje výsledky výzkumu jsem dala do kontextu s odbornou literaturou.

Zjistila jsem, že polovina pěstounů hodnotí vztahy s mladými dospělými jako dobré nebo hezké vztahy, kde čtyři respondenti zdůraznili vztahy tak, že pěstounské děti berou jako svoje vlastní děti. Mezi těmito pěstouny a svěřenými dětmi bylo vytvořeno bezpečné citové pouto, dítě se cítí bezpodmínečně přijaté, a byl u něj vytvořený pocit bezpečí a důvěry. Kontakty s mladými dospělými jsou pravidelné, scházejí se při různých příležitostech, nebo když si potřebují vzájemně vypomoct, a udržují také pravidelný telefonický kontakt. Řeší s pěstouny spoustu rozmanitých věcí. U druhé poloviny respondentů se mezi pěstouny a svěřenými dětmi projeví nejisté vztahy a problémy s citovým poutem. Pěstounky popsaly vztahy s mladými dospělými jako zvláštní nebo komplikované. Z toho jedna pěstounka uvedla nulový vztah s mladým dospělým. Tyto

pěstounky mají s mladými dospělými pouze nepravidelný telefonický kontakt bez přímého kontaktu nebo kontakt žádný.

Pěstounská péče patří mezi stěžejní oblasti sociální práce. Proces odborné přípravy pěstounů a psychologické vyšetření je dle mého názoru klíčové pro výběr těch správných osob pro výkon pěstounské péče. Aby se ale dala pěstounská péče a její kvalita zhodnotit zpětně, je důležité, aby se prověřovaly vztahy a pokračování vybudovaných vztahů mezi pěstouny a svěřenými dětmi po nabytí dospělosti dětí. Tím by se zjistilo, jestli byl naplněn smysl pěstounské péče, který tkví ve snaze zajistit dítěti co nejpřirozenější prostředí socializace.

Myslím si, že data získaná z mého výzkumu i konceptuální část mohou být přínosem pro samotné pěstouny a svěřené mladé dospělé. Také se dají využít v oblasti doprovázení pěstounských rodin v příspěvkových a neziskových organizacích. V rámci služby doprovázení pěstounů by se sociální pracovníci měli zaměřit na zvýšení přípravy a doprovázení pěstounů v období dospívání svěřených dětí. Toto vývojové období je u dětí nejen svěřených kritickým obdobím, kdy má dítě problém s přijetím autorit. V případě pěstounů je situace ještě náročnější, protože dochází k nerespektování pěstounů z toho důvodu, že pěstouni nejsou pro dítě těmi pravými rodiči.

Bibliografický seznam

Literární zdroje:

BLATNÝ, Marek a kol. 2010. *Psychologie osobnosti. Hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3434-7.

BRISCH, Karl Heinz. 2011. *Poruchy vztahové vazby*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-870-8.

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. 2018. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, s. ISBN 978-80-87455-30-2.

DE SINGLY, Francois. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-249-1.

DISMAN, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele*. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.

DUDOVÁ, Radka. 2008. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-136-1.

ERIKSON, Erik H. 1999. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-291-X.

FARKOVÁ, Marie. 2012. *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-7766-5.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1788-3.

HOFROVÁ, Veronika a Eva ROTREKLOVÁ. 2009. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů*. Brno: Triada-Poradenské centrum o.s. ISBN 978-80-254-4588-4.

HUGHES, Daniel A. 2017. *Budování citového pouta*. Institut fyziologické socializace. ISBN 978-80-270-2838-2.

JANDOUREK, Jan. 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-749-3.

KARSTEN, Hartmut. 2006. *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-145-X.

- KELLER, Jan. 2001. *Úvod do sociologie*. Praha: SLON. ISBN 80-85850-25-7.
- LACINOVÁ, L., S. JEŽEK, P. MACEK. 2016. *Cesty do dospělosti: Psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova Univerzita. ISBN 978-80-210-8401-8.
- LIPOVETSKY, Gilles. 2007. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 2. vyd. Praha: Prostor. ISBN 978-80-7260-171-4.
- MATĚJČEK, Zdeněk. et al. 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk a kol. 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk. 2017. *Rodiče a děti*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-859-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-24-9.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0522-7.
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.
- MOŽNÝ, Ivo. 2011. *Rodina a společnost*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-87-8.
- PAZLAROVÁ, Hana. 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.
- PONĚŠICKÝ, Jan. 2004. *Fenomén ženství a mužství. Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Praha: Nakladatelství TRITON. ISBN 80-7254-374-1.
- ROGGE, Jan-Uwe. 2018. *Puberta: Opora, volnost, mantinely*. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-1293-3.
- ŘÍČAN, Pavel. 2004. *Cesta životem*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-829-5.

SATIROVÁ, Virginia. 1994. *Kniha o rodině*. Praha/Brno: Nakladatelství Práh/Svan. ISBN 80-901325-0-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. 2003. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV. ISBN 80-86552-62-4.

SYCHROVÁ, Adriana. 2015. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7395-955-5.

ŠÝKOROVÁ, Dana. 2007. *Autonomie ve stáří. Kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-62-5.

ŠKOVIERA, Albín. 2006. *Desať dilem náhradnej výchovy*. Bratislava: NOVÁ PRÁCA. ISBN 80-88929-81-4.

ŠLECHTOVÁ, Hana. 2008. Překážka i příležitost: dítě a identita matky ze vzdělané rodiny. In: SIROVÁTKA, Tomáš a Ondřej HORA. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno/Boskovice: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně / nakladatelství František Šalé – ALBERT. s. 145-174. ISBN 978-80-7326-140-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie M. 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s. ISBN 978-80-87455-14-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2008. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 978-80-246-1318-5.

ZEZULOVÁ, Dagmar. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Elektronické zdroje:

AHRENS, K. R., D. L. DuBOIS, M. GARRISON, R. SPENCER, L. P. RICHARDSON, P. LOZANO. 2011. Qualitative exploration of relationships with important non-parental adults in the lives of youth in foster care. *Children and youth services review*, 33(6), s. 1012-1023. [online] © 2011. [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S019074091100017X>.

ANDERSSON, Gunvor. 2009. Foster children: a longitudinal study of placements and family relationships. *Social Welfare*, 18, s. 13-26. [online] © 2008. [cit. 2021-02-12]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1468-2397.2008.00570.x>.

Ditearodina.cz. *Pěstounské rodiny v České republice*. [online]. 2019 [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/Analyza_-_pestounske_rodiny_v_Ceske_republice.pdf.

GOEMANS, A., M. van GEEL a P. VEDDER. 2018. Variability in Developmental Outcomes of Foster Children: Implications for Research and Practice. *Children Australia*, 43(2), s. 116-123. [online] © 2021. [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/children-australia/article/variability-in-developmental-outcomes-of-foster-children-implications-for-research-and-practice/DD1FDBFEC3037813D373D70FA64151B0>.

HUDECOVÁ, Anna. 2019. Rola otce a rola matky v súčasnej rodine v ére postmodernej spoločnosti. *Studia stientifica facultatis paedagogicae*, 18(3), s. 9-16. [online]. [cit. 2021-01-21]. ISSN 1336-2232. Dostupné z: http://studiascientifica.ku.sk/wp-content/uploads/2019/11/ssf_3_19-www.pdf#page=126.

KOLUCHOVÁ, Jarmila a Irena SOBOTKOVÁ. 2004. Význam uspokojování psychických potřeb dětí v pěstounské péči. *Pediatric pro praxi*, 1, s. 13-15. [online]. [cit. 2020-12-14]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/vyznam_ustpokojovani_psych_potreb.pdf.

SÝKOROVÁ, Dana. 1996. Rodina staršího středního věku v systému příbuzenské pomoci a podpory. Konceptuální rámce intergenerační rodinné solidarity s hlavním zřetelem na anglosaskou sociologickou produkci. *Sociologický časopis*, 32(1), s. 51-66. [online]. [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/1996/01/09.pdf>.

ŠLECHTOVÁ, Hana. 2019. Proměna role sourozence z hlediska životní dráhy optikou současné francouzsko-jazyčné sociologie. *Sociológia - Slovak Sociological Review*, 51(4), s. 367-392. [online]. [cit. 2021-01-23]. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=806039>.

UMEMURA, T., L. LACINOVÁ, E. HORSKÁ, L. PIVODOVÁ. 2019. Vývoj vazby k blízkým osobám od raného dětství do dospělosti: Přehledová studie o vazbové hierarchii. *Československá psychologie*, 63(2), s. 210-225. [online] © 2021. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z:

<https://search.proquest.com/docview/2283285757/ED197298B4B942C4PQ/1?accountid=16730>.

UNRAU, Yvonne A. 2010. Defining a Foster Care Placement Move: The Perspective of Adults Who Formerly Lived in Multiple Out-of-Home Placements. *Social Work Faculty Publications. Social Work. Western Michigan University*, 10, s. 426-432. [online]. [cit. 2021-04-08]. Dostupné z:

https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=socialwork_pubs.

Vyhláška č. 473/2012 Sb., Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-12-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473>.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-12-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-12-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

ZASTKOVÁ, Zdenka. 2019. Úloha rodičů při formování charakteru dětí předškolského věku. *Studia stientifica facultatis paedagogica*, 18(3), s. 83-88. [online]. [cit. 2021-01-21]. ISSN 1336-2232. Dostupné z: http://studiascientifica.ku.sk/wp-content/uploads/2019/11/ssf_3_19-www.pdf#page=126.